

Motion till riksdagen 2022/23:2383

av **Per Bolund m.fl. (MP)**

med anledning av prop. 2022/23:100 2023 års ekonomiska vårproposition

---

Innehåll

Förslag till riksdagsbeslut.....	7
Inledning.....	7
Tillkommande förslag för 2023.....	9
Stöd till hushåll och barnfamiljer	9
Slopad matmoms på basvaror	9
Gratis frukost i skolan.....	10
Det förhöjda bostadsbidraget ska gå till de som behöver det mest.....	10
Stoppa den orättvisa behandlingen av personer födda 1957.....	10
Bryt fossilberoendet och stoppa miljöslakten.....	11
Sverigekortet.....	11
Elbilsbonus.....	12
Klimatanpassning.....	12
Flytta ut trälgränsen och inför ett omställningsstöd till hållbart fiske	14
Rädda ålen.....	14
Avveckla minkfarmarna och inför ett omställningsstöd	15
Stoppa inte omställningen, utan säkra kommunernas ekomål inom upphandlingen	15

Säkra biogasen	16
Kultur.....	16
Produktionsincitament för film	16
Det ekonomiska läget	16
Hög inflation och lågkonjunktur.....	16
Höga energipriser har bidragit till inflationen.....	17
Matpriserna har ökat snabbt.....	18
Extremväder och klimatförändringar bidrar till inflation	18
Inflationen förväntas sjunka framöver	19
Det finns finanspolitiskt utrymme.....	19
Arbetslösheten väntas stiga.....	20
Mått på välbefinnande.....	20
De finanspolitiska och klimatpolitiska ramverken	21
De offentliga finanserna	21
Det klimatpolitiska ramverket	22
Det finanspolitiska ramverket.....	22
Det finanspolitiska ramverket måste klimatsäkras.....	23
100 miljarder om året till investeringar i den gröna omställningen.....	23
En grön ekonomi	24
En cirkulär ekonomi inom naturens ramar	26
Intensifiera arbetet med att skapa en cirkulär ekonomi	26
Näringsliv och företagande.....	26
En grön industriell revolution	26
Utbildning och vidareutbildning centralt för klimatomställningen.....	27
Uppmuntra och stärk företagandet.....	28
Socialt ansvarsfullt företagande	29
Utökade gröna kreditgarantier	29
Digitalisering som når alla	29
Ett konkurrenskraftigt näringsliv	29

Jordbruk, skogsbruk, vattenbruk och fiske	30
Genomför Miljömålsberedningens förslag för havsmiljön	30
Omställning till naturnära och hyggesfritt skogsbruk	31
Kunskap om naturen och landskapsplanering	31
Myndigheterna måste ha tillräckliga resurser för ersättning till skogsägare	31
Totalstopp för industriellt fiske och övergång till hållbara fiskemetoder	32
Ett levande lantbruk i hela landet	32
Ökat klimat- och miljöarbete i lantbruket	33
Biologisk mångfald och stärkta miljöåtgärder	33
En långsiktig strategi för hantering av vattenresursen	33
Satsning på PFAS-rening av dricksvatten och andra vattenåtgärder	34
Arbetsmarknad	34
Främja arbetsintegrerande företag	35
Fler jobb till funktionsnedsatta	35
Skatter	36
Ett skattesystem som ställer om Sverige	36
Ett skattesystem för hela Sverige	37
Avskaffa funkisskatten	37
Beredskapsskatt	37
En mer progressiv kapitalbeskattning	37
Klimatet, miljön och naturen	38
Klimat	38
Offentlig konsumtion	38
Sänk utsläppen från svensk konsumtion utomlands	39
Satsa mer på naturbaserade klimatåtgärder	39
Storsatsning för industrins omställning	39
Klimatanpassning	39
Energi	40
Stötta kommunerna i energiomställningen	40

Energieffektivisera Sverige.....	41
Storsatsa på solenergi.....	41
Storsatsa på vätgas	41
Transporter.....	42
Fossilfria transporter i hela landet.....	42
Lättare att cykla och åka kollektivt.....	42
Satsa på järnvägen och sjöfarten.....	43
Flygets utsläpp ska minska	43
Planera samhället hållbart	43
Omfattande satsningar på starka ekosystem	44
Skydd och skötsel av värdefull natur	44
Bryt inte miljöövervakningens långa tidsserier - upprätthåll ryggraden i svenskt miljöarbete	46
Vänd krisen i haven.....	46
Stärk skyddet av dricksvattenresurserna	47
Ett giftfritt samhälle	47
Alla djur har ett egenvärde och ska bemötas med respekt.....	47
Ett samhälle där alla människor får växa	48
Jämställdhet	48
Fördubbla antalet pappamånader	49
Höj lönerna i kvinnodominerade välfärdsyrken.....	49
Satsa på kvinnors arbetsmiljö	49
Krafttag mot mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer och hedersförtryck...49	
Kultur.....	50
Medier och demokrati.....	52
Idrott	52
Landsbygderna.....	53
Ge landsbygderna förutsättningar att bli motorn i klimatomställningen	54
Öka Sveriges och EU:s självförsörjning	54

Lika rätt, antidiskriminering och nationella minoriteter	54
Återbördande av samiska kvarlevor och offergåvor	55
Stärk hbtqi-personers rättigheter	55
En stark och trygg välfärd	56
Folkhälsa och sjukvård	56
Ett permanent lyft för arbetsmiljö och arbetsvillkor i vården	56
Förbättra sjukförsäkringen	56
Inflationssäkra ersättningar	57
Höjd lägstanivå i sjuk- och aktivitetsersättningen	57
Tänderna är en del av kroppen	57
Förbättra villkoren för personer med sällsynta sjukdomar och funktionsnedsättning	57
Förstärk förlossningsvården	58
Inför en folkhälsolag	58
Bättre samordning mellan BVC och socialtjänst	58
Utrota barnfattigdomen	58
Förstärk vårdkompetensrådet	59
Skola och utbildning	59
Nej till vinstutdelande aktiebolag i skolan	59
Ett fritt och rättvist skolval	59
En bättre skola för alla	60
Jämlikhetsmiljarder till förskolan	60
Alla barn ska ha rätt till fritids	60
Bättre ekonomi för studenter	60
Livslångt lärande	60
Grönt kompetenslyft	61
Stöd till vuxenutbildning och yrkeshögskolan	61
Bostad	61
Bygg mer bostäder för fler människor	62

Ett tryggt hem.....	62
Minska klimatpåverkan från byggsektorn.....	62
Trygghet och rättssäkerhet.....	63
Rätt polis på rätt plats.....	63
Insatser för barn i riskzonen för kriminalitet	63
Tidiga insatser för föräldrar	64
Förstärk kommunernas brottsförebyggande ansvar	64
Mer stöd till brottsoffer	64
Slå mot pengarna.....	64
Ny nationell stödlinje för anhöriga till kriminella	65
Stärk kriminalvården och rehabiliteringen.....	65
Pension.....	65
Mer jämställda pensioner	65
Hållbara pensioner	66
En fredlig och rättvis omvärld.....	66
Fred och säkerhet.....	67
Säkerhetsutmaningar.....	67
Det militära försvaret	68
Satsa på det civila försvaret	68
Inför en civiltjänstgöring.....	68
Beredskap.....	68
Vapenexport och ISPs granskning	69
Nedrustningsfrågor.....	69
Global utveckling och rättvisa	69
Mer pengar till det internationella biståndet	70
Migration och integration	70
Höj dagersättningen för asylsökande och rätt till svenskundervisning.....	71
Ge dem som flytt från Ukraina möjligheter till ett bra liv i Sverige.....	71
Återställ antalet kvotflyktingar	71

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen godkänner de förslag till riktlinjer för den ekonomiska politiken och budgetpolitiken som anförs i motionen.

Inledning

Sverige och världen står inför stora utmaningar. Pandemin, Rysslands olagliga anfallskrig mot Ukraina och inte minst den med stormsteg annalkande klimatkrisen gör att läget i världen måste målas i dystra färger. I spåren följer såväl livsmedelskris och en ekonomisk kris som drabbar hushållen med de minsta marginalerna hårt.

Regeringens ekonomiska politik är ett svek mot hushållen, välfärden och klimatet. Larmen från IPCC och klimatpolitiska rådet har varit högljudda - men mötts av ingenting. Lika lite som regeringen har gjort för minska utsläppen har den gjort för att bevara natur och djur - såväl på land som i haven.

I höstas lade Miljöpartiet en budgetmotion som svarade upp mot de kriser och utmaningar vi nu har framför oss. Det är förslag vi ser som helt nödvändiga för att hjälpa hushållen, klara välfärden och omställningen och vi står fast vid att de borde genomföras. Det är med den bakgrunden vi lägger denna ändringsbudget, men också för att peka ut en grön ekonomi för framtiden.

Av alla utmaningar vi står inför är klimatförändringarna det största hotet, både på kort och lång sikt och här står regeringen handfallen. Istället för att dra fördel av klimatomställningen och stärka jobb och företagande i hela landet ser man nu ut att ge upp om båda.

De sitter på händerna när de istället borde leta febrilt efter åtgärder som sänker utsläppen och hjälper till att säkra Sverige mot olika sorters extremväder. Det är ett stort misslyckande. Regeringen bryr sig helt enkelt inte om den biologiska mångfalden, varken den som finns i havet och skogen eller den på böljande fält i vårt vackra varierande landskap. Den natur som vi är helt beroende av för att andas, som ger oss livsglädje och livsmedel.

Samtidigt som klimatförändringarna och naturdöden blir allt värre får allt fler svenska hushåll svårt att få pengarna att räcka till det nödvändigaste. Här krävs det kraftiga åtgärder i en absolut närtid för att alla familjer ska ha råd med hyra och mat på bordet. Utöver det som regeringen gått fram med vill vi ha slopad matmoms på basvaror, att barnbidraget ska inflationssäkras, gratis frukost till barnen i skolan och att det förhöjda bostadsbidraget också ska märkas i plånboken hos de som uppstår försörjningsstöd.

Miljöpartiet vill se stora investeringar i klimatomställningen. Sådant som ger ren, förnybar energi och snabba, prisvärda och utsläppsfria transporter. För att möjliggöra för fler att vara med i omställningen snabbare och för att underlätta för hushållens knappa ekonomiska omständigheter måste det vara enklare och billigare att resa klimatsmart. Därför vill vi införa Sverigekortet och återinföra elbilsbonusen. I snabb takt ska också kollektivtrafiken byggas ut så att fler får möjlighet att använda den samt bygga ut laddstationer i hela landet.

Välfärden är sorgligt underfinansierad och sviterna efter pandemin har inte gjort det bättre. När nu behoven ökar framåt och inflationen driver upp kostnaderna så måste de ekonomiska resurserna följa efter. Förutom de generella statsbidragen som Sveriges kommuner och regioner begärde i höstas presenterade vi en stor satsning för att kunna höja lönerna, möjliggöra anställning av fler inom vård och omsorg och samtidigt förbättra arbetsvillkoren.

SKR vädjade inför vårbudgeten om långsiktiga besked gällande statsbidragen för att möjliggöra en långsiktig planering för kommuner och regioner. Men Tidöpartierna kunde inte ge några sådana besked – de vill nämligen kunna genomföra stora skattesänkningar under nästa år. Det är en orimlig prioritering när välfärden går på svältkur.

Vi vill inte dra ned på välfärden. Därför meddelar vi redan nu att de generella statsbidragen i vår höstbudget kommer att vara 24 miljarder under 2024. Det handlar om vård för sjuka och äldre, det handlar om en skola som ska ge varje barn de bästa förutsättningarna för att lära sig, det handlar om kulturskolan och socialtjänsten. Det handlar om att bygga ett starkt samhälle tillsammans.

Just nu ser det mörkt ut. Men vi vet att det går att bygga ett bättre samhälle. Både för oss som lever nu - och för alla som kommer komma sen. Med Miljöpartiets ekonomiska politik klarar vi inte bara klimatomställningen - vi bygger ett grönt samhälle med nya jobb och framtidstro. För både människa och miljö.

Tillkommande förslag för 2023

Stöd till hushåll och barnfamiljer

De svenska hushållen har den senaste tiden fått se sin köpkraft urholkas av skenande priser på sådant som el och mat. Många kämpar med att få ekonomin att gå ihop. Från flera håll kommer det in rapporter om att det går åt mer mat i skolorna när barnen passar på att äta sig mätta. Hjälporganisationer vittnar om att de möter helt nya grupper som är i behov av hjälp. Flera ideella organisationer larmar om att barnfattigdomen ökar.

Hyresgästföreningen, Rädda Barnen, Svenska Röda Korset och Majblomman har genomfört en undersökning som visar att många barnfamiljer har svårt att tillgodose grundläggande behov. Bland annat har 3 av 10 av de ensamstående föräldrarna med en inkomst lägre än 35 000 kronor i månaden haft svårt att köpa näringsrik mat till familjen alla dagar i veckan.

Samtidigt verkar Tidöpartierna se det som sin främsta uppgift att sitta på händerna och bara se på när kostnadschocken drabbar hushåll med små marginaler. Sverige kan bättre och det finns utrymme att stötta de hushåll som har det tufft. Miljöpartiet vill därför se åtgärder som stöttar barnfamiljer och de hushåll som lever med små marginaler. Regeringen och Sverigedemokraterna valde i höstas att låta brytpunkten för statlig skatt justeras med inflationen vilket resulterat i stora skattesänkningar för höginkomsttagare. Miljöpartiet anser att det är en bättre prioritering att kompensera de som nu kämpar med att få pengarna att räcka hela månaden för de ökande kostnaderna – inte höginkomsttagare.

Slopad matmoms på basvaror

Maten har snabbt blivit dyrare vilket märks i många plånböcker mot slutet av månaden. Det senaste året har livsmedelspriserna ökat med över 20 procent. Så fort har inte matpriserna ökat sedan början av 1950-talet. Mjölk, smör, ost, ägg och grönsaker finns med bland de varugrupper som ökat mest i pris. Att just många basvaror har ökat mycket i pris slår hårt mot barnfamiljer och de som lever med små marginaler. Utgifter för mat går inte att komma undan.

Vi vill därför helt slopa moms på viktiga basvaror som mjölk, ost, ägg, bröd, smör och grönsaker i tre månader. Detta skulle göra störst skillnad för de som har det allra tuffast. Kvinnor spenderar generellt sett en större andel av sina inkomster på livsmedel

och skulle därmed också gynnas i högre utsträckning av billigare mat. Kostnaden för förslaget uppskattas till 3,75 miljarder kronor.

Tanken med förslaget är att det ska gynna konsumenterna – inte livsmedelshandlarna. Det är därför viktigt med en noggrann uppföljning av hur matbutikerna agerar. Vi vill se en överenskommelse där politiken kommer överens med livsmedelsjättarna om att momssänkningen ska gå till konsumenterna och inte till att öka matbutikernas eller grossisternas marginaler.

Gratis frukost i skolan

Politiken måste agera när det blir tydligt att barn kommer till skolan hungriga och det börjar gå åt mer mat i skolbispisningen. Både rektorer och elever uppger att frukost förbättrar koncentrations- och prestationsförmågan, samt bidrar till en lugnare skolmiljö. Forskning visar att barn som äter frukost regelbundet presterar bättre i skolan, har bättre studiero och ger därmed en mer hållbar arbetsmiljö för lärarna. Miljöpartiet vill därför att elever ska erbjudas gratis frukost i skolan. Kostnaden för detta uppskattas för 2023 till 470 miljoner kronor.

Det förhöjda bostadsbidraget ska gå till de som behöver det mest

Att det förlängda och förhöjda bostadsbidraget förlängs är positivt – det är det absolut minsta man kan vänta sig av en regering när Sveriges barnfamiljer möter en kostnadskris. Miljöpartiet anser att även bostadsbidraget framöver ska inflationssäkras så att det inte urholkas över tid.

Det förhöjda bostadsbidraget kommer dock inte att bidra till någon lättnad för de som lever med de allra minsta marginalerna, nämligen de som uppbär ekonomiskt bistånd från kommunerna eftersom det bostadsbidraget dras av. Miljöpartiet anser att de berörda barnfamiljerna bör få behålla den förhöjda delen av bostadsbidraget. Det skulle göra stor skillnad för några av Sveriges mest utsatta barnfamiljer. För detta vill vi ersätta kommunerna med 170 miljoner kronor.

Stoppa den orättvisa behandlingen av personer födda 1957

Den 1 januari 2023 höjdes åldersgränsen i flera delar av pensionssystemet. När pensionsåldern höjs införs normalt sett övergångsregler för att det inte ska uppstå orimliga konsekvenser för berörda grupper. Detta har skett även denna gång, men med ett undantag – nämligen det förhöjda grundavdraget för personer födda 1957.

Konsekvenserna av de uteblivna övergångsreglerna är att personer födda 1957 får betala

mer i skatt än andra personer som uppnått riktåldern för pension. Miljöpartiet anser att den orättvisa behandlingen av 1957:orna ska upphöra och föreslår därför att de ska ersättas för den högre skatt de nu får betala. Kostnaden för detta beräknas till 3,3 miljarder.

Bryt fossilberoendet och stoppa miljöslakten

Vi befinner oss mitt i ett planetärt nödläge. IPCC:s senaste rapport – den så kallade syntesrapporten där de senaste årens klimatforskning sammanfattas för beslutsfattare – understryker att utsläppen till 2030 måste halveras. Parisavtalet slår fast att världens rika länder måste gå före i klimatomställningen. Sverige har alltså ett särskilt stort ansvar att minska sina utsläpp – så mycket och så snabbt det bara går.

Skyddet av natur och våra ekosystem spelar en grundläggande roll både för människors fortsatta livskvalitet men även för klimatomställningen. Vi behöver se till att våra ekosystem bevaras och stärks samtidigt som vi tar ansvar för att fossila bränslen fasas ut.

Regeringen själva, Sveriges expertmyndigheter och, nu senast, det klimatpolitiska rådet slår alla fast att regeringens aviserade klimatpolitik leder till kraftigt ökade utsläpp. Regeringen har ännu inte presenterat några åtgärder som har potentialen att minska utsläppen i närtid.

Det måste till åtgärder för att minska utsläppen nu. Tvärtemot Sveriges nuvarande regerings agerande vill Miljöpartiet öka takten i klimatomställningen. Kollektivtrafiken ska bli billigare, elbilarna tillgängliga för fler och vår värdefulla natur ska skyddas – allt för att minska Sveriges utsläpp samtidigt som livskvaliteten för våra invånare ökar.

Sverigekortet

Under 2000-talet har priset på biljetter i lokaltrafiken ökat mer i pris än bensin enligt data från SCB. Mellan 2000 och 2022 har priserna ökat med 139 procent.

Kollektivtrafiken nyttjas dessutom i hög utsträckning av personer med lägre inkomster. Att göra det billigare med kollektivtrafik är därför bra för hushåll med mindre marginaler och dessutom klimatsmart. Det nya förslaget på reseavdrag hade gynnat samåkning, kollektivtrafik och cykling men regeringen har tyvärr istället valt att slopa denna och liknande åtgärder som skulle göra kollektivtrafiken mer attraktiv.

Vi tycker att det ska vara prisvärt och enkelt att resa hållbart. Därför vill Miljöpartiet införa ett Sverigekort – ett billigt kollektivtrafikkort som gäller i hela landet. Kortet

föreslås kosta 499 kronor i månaden för vuxna och 250 kronor i månaden för barn, studenter och pensionärer. Vi vill även se sänkta priser i kollektivtrafiken under sommaren. Vi anser att staten ska stå för kostnaden som uppskattas till 4,3 miljarder för andra halvåret 2023. Det skulle innebära en kraftig kostnadsminskning för alla som reser kollektivt i Sverige.

Elbilsbonus

Bonus-malus-systemet som Miljöpartiet varit drivande i att få på plats har spelat en viktig roll i att öka antalet laddbara bilar som säljs i Sverige. Faktum är att Sverige, tack vare Bonus-malus-systemet, varit det land i EU med störst andel laddbara bilar i nybilsförsäljningen. Denna utveckling har dock tvärnitat eftersom regeringen inför höstbudgeten valde att med en dags varsel ta bort elbilsbonusen. Sedan dess har försäljningen av nya elbilar störttykt. Det är väldigt allvarligt, framförallt med tanke på att elektrifiering av trafik är en av de åtgärder regeringen pekat ut för att minska utsläppen. Här, liksom på många andra områden, klarar regeringen inte av att leverera på det man säger sig vilja genomföra.

Miljöpartiet vill återinföra en bonus för nya elbilar på 70 000 kronor. För att stödet ska bli träffsäkert och inte en subvention för dyra lyxbilar vill vi att endast bilar som kostar mindre än 550 000 ska vara berättigade till bonus. Att återinföra elbilsbonusen är viktigt både för att minska utsläppen från persontrafiken och ge vanligt folk möjligheten till utsläppsfri mobilitet och sänkta kostnader. Med fler elbilar istället för bensinbilar på våra vägar minskar dessutom vårt beroende av fossila bränslen – ett beroende som stått Sverige och Europa dyrt den senaste tiden. Förslaget beräknas kosta 1,6 miljarder under 2023.

Klimatanpassning

Även med kraftiga utsläppsminskningar står våra samhällen inför enorma risker och utmaningar som uppstår i klimatkrisens spår. Sverige måste därför – precis som alla andra länder – genomföra ett heltäckande arbete för att anpassa våra samhällen till en betydligt varmare värld. Precis som på alla andra områden inom miljöpolitiken väljer regeringen här att gå åt helt fel håll. Med bara veckor kvar till sommaren 2023 – som enligt experter ser ut att bli extremt torr och varm – väljer regeringen att skära ned på klimatanpassningsåtgärder, något som innebär ökade risker för klimatkatastrofer redan i sommar.

Sommaren 2018 tog SOS Alarm emot fyra gånger fler samtal än normalt om värmeslag. Överdödligheten under samma sommar var cirka 700 dödsfall. Även om extremvärme är en fråga om liv och död, gör politiken idag nästan ingenting för att förbereda våra samhällen på detta. Miljöpartiet vill satsa på klimatanpassningsåtgärder för att säkerställa att vi tar nödvändiga steg för att förhindra en upprepning av sommaren 2018. Här vill Miljöpartiet exempelvis ge Folkhälsomyndigheten i uppdrag att ta fram en utbildning om värmevård för den personal som i sitt dagliga arbete möter sjuka, gamla och barn, det vill säga de grupper som riskerar att fara illa av extremvärme. Som en del av denna satsning ska också personalen kunna informera riskgrupper om var, i närheten av sin bostad, de kan svalka sig när det blir varmt. I de fall personer i riskgrupp har för långt till en sådan plats, ska kommunen kunna få stöd för att finansiera utrustning som behövs för att kyla deras hem. Vi satsar också på åtgärder för att minska risken för hälsorisker kopplat till extrem värme på lång sikt, till exempel genom att öka andelen natur i våra städer. Våra boendemiljöer måste byggas eller anpassas för att undvika värmeöar och översvänningsdrabbade ytor. Vi vill lägga en miljard kronor på klimatanpassning under 2023.

Lantbruket behöver goda förutsättningar i hela landet, inte bara i de bördiga slättbygderna utan också mindre jordbruk i Norrland och i skogs- och mellanbygd – landsändar där förutsättningarna för jordbruk ofta är svårare. I tider av kris och tilltagande klimatförändring ökar behovet av ett levande jordbruk i hela landet än mer. De små och medelstora jordbruken är mycket viktiga för den svenska livsmedelsproduktionen och behövs för att upprätthålla försörjningsförmågan i hela landet. De är viktiga för livsmedelssystemets motståndskraft, för krisberedskapen, och de utgör en viktig pusselbit i en livskraftig landsbygd.

Klimatförändringarna leder till att vi kommer att drabbas av längre perioder med ihållande torka. Jordbrukets vattenförsörjning är helt central för att upprätthålla produktionen. Både stora och små jordbruk drabbas av torka, det handlar exempelvis om möjligheter till bevattning av grödor och vatten till betande djur. Klimatanpassningsåtgärder kan vara mycket kostsamma för en liten lantbrukare och processen för att genomföra dem upplevs av många som komplicerad och tidskrävande. Utmaningarna kan ofta vara större för mindre lantbruk än för större.

Miljöpartiet vill öka stödet till jordbruket för förebyggande åtgärder mot torka. Vi vill höja nivån i investeringsstöden för förebyggande åtgärder mot torka, som anläggande av våtmarker och bevattningsdammar, och vi vill säkra att lokala vattenrådgivare finns tillgängliga för att hjälpa lantbrukare genom hela processen med

att stärka vattenförsörjningen. Dessa kan exempelvis samordnas med lokala LEVA-samordnare. Vi vill också se över lagstiftningen för att säkra att mindre lantbrukare inte missgynnas av exempelvis restriktioner vid torka och stödssystemens utformning.

Flytta ut trålgränsen och inför ett omställningsstöd till hållbart fiske

Trots massiv kritik från forskare, fiskare och kommuner längs hela kusten vägrar regeringen förbjuda de enorma industritrålarna på svenska vatten. Forskare har kallat politikens hantering av strömmingen för ett ”utrotningsexperiment” och småskaliga fiskare längs hela kusten larmar om att fisken är slut. Miljöpartiet vill se ett omedelbart stopp för allt industriellt fiske på svenska vatten och flytta ut den så kallade trålgränsen från dagens 3-4 nautiska mil (nm), till 12 nm, längs hela kusten för att freda och skydda lek- och uppväxtområden. Det kommer att få positiva konsekvenser för hela ekosystemet. Visst fiske för humankonsumtion kan undantas trålförbudet.

För att mildra konsekvenserna för de fiskare som berörs av ett trålstopp på både ost- och västkusten, vill vi därför införa ett omställningsstöd, som kan användas för ersättning för förlorade inkomster, redskapsutveckling och redskapsbyten, och kan även möjliggöra omskolning till annat yrke. Stödet ska riktas till enskilda, vara behovsprövat och därmed inte riktas till de storskaliga sill- och strömmingstrålarna som fiskar för industriella ändamål. Kostnaden beräknas till 60 miljoner kronor för 2023. Stödet får även användas för exempelvis insatser för att städa bort gamla fiskeredskap som spökgarn som utgör ett stort problem längs kusten.

Rädda ålen

Ålen är utrotningshotad. Av det ålbestånd som en gång fanns återstår bara en liten spillra. 99 procent av den europeiska ålen har försvunnit sedan 1950-talet. Ålens överlevnad hänger nu på en mycket skör tråd. Det kan räcka med en ny parasit, en sjukdom, eller ett varmare hav till följd av klimatförändringar för att beståndet ska försvagas under alla gränser för återhämtning. Därför behöver vi tillämpa försiktighetsprincipen fullt ut och stoppa allt ålfiske.

Miljöpartiet vill därför avsätta 80 miljoner kronor under 2023 för att ersätta de fiskare som innehar ålfiskerätter genom ett frivilligt program för återköp av dessa fiskerätter, administrerat av Havs- och vattenmyndigheten.

Avveckla minkfarmarna och inför ett omställningsstöd

Djurskyddslagen slår fast att djurens naturliga beteenden ska respekteras, att djurens välfärd ska främjas och att nolltolerans mot beteendestörningar gäller. Trots detta lever minkarna i minkindustrin under extrema förhållanden, där djuren får beteendestörningar. I det fria rör sig minken över stora ytor och behöver ha tillgång till simvatten, ett revir är vanligen mellan en halv och sex kilometer långt.

Utöver stort lidande för de enskilda djuren utgör minkfarmarna en stor hälsorisk för människor. Under Covidpandemin förekom en omfattande spridning av viruset på minkfarmar. Nu beskrivs minkfarmarna som en tickande bomb inför nästa pandemi. Utbrott av fågelinfluensan har nu spridit sig till däggdjur, bland annat minkar, och risken är stor att fågelinfluensan sprids vidare till människor. När smitta sprids i stora djurbesättningar där djuren hålls tätt intill varandra ökar risken för mutationer, och utbrott inom pälsdjursuppfödningen är därför enligt forskare extra oroande.

Miljöpartiet anser minkfarmarna inte lever upp till djurskyddslagens krav och att de dessutom innebär en oacceptabel risk för spridning av nya pandemier. Nu är det dags att avveckla den svenska minkfarmningen, och erbjuda minkfarmarna ett ekonomiskt stöd när verksamheten avvecklas. 40 miljoner kronor avsätts för ändamålet under 2023. Stödet kan exempelvis gå till att ställa om verksamheten till annan inriktning, och till omskolning till annat yrke.

Stoppa inte omställningen, utan säkra kommunernas ekomål inom upphandlingen

Det ekologiska och kretsloppsbaseade jordbruket är nödvändigt för en mer motståndskraftig jordbruksproduktion, i tider av kriser i omvärlden, klimatförändringar och behov av en mycket snabb övergång till fossilfri produktion, som även inkluderar minskat behov av fossilbaserad konstgödsel och andra importerade insatsmedel. Offentliga upphandlare står för en stor del av konsumtionen av ekologiska och kravmärkta svenska livsmedel, och utgör därför en viktig källa till stabila inkomster för Sveriges ekologiska producenter. Tyvärr ser vi att ett ökande antal kommuner överger sina mål om inköp av ekologiska produkter inom den offentliga upphandlingen, och många är oroad över att behöva göra det framöver, till följd av det höjda kostnadsläget och den ansträngda ekonomin. Därmed är även det nationella målet om 60 procent ekologisk upphandling till 2030, i fara. För att möjliggöra för kommuner och regioner att hålla fast vid sina ekomål och fortsätta att stödja svensk, ekologisk produktion bör

kommunerna ges möjlighet till ökade ekonomiska resurser. Vi vill avsätta 300 miljoner för detta under 2023.

Säkra biogasen

Det svenska statsstödet för biogas ogiltigförklarades för ett par månader sedan och sedan dess har biogasproducenter, lantbrukare och företagare krävt att regeringen agerar och även utnyttjar de möjligheter som nyligen öppnats av kommissionen. Både producenter och konsumenter av biogas svävar nu i ovisshet om vilka kostnader de kommer att drabbas av. Miljöpartiet har länge verkat för att stärka biogasproduktionen, och i regeringsställning drivit fram stora satsningar på biogas. Nu är det nödvändigt att säkra att biogasproducenter slipper skatteåterkrav och att biogasen åter slipper skatt. Miljöpartiet vill därför införa en kompensation för den borttagna skattebefrielsen. Vi vill avsätta 1,5 miljarder för ändamålet 2023.

Kultur

Produktionsincitament för film

Sverige är ett fantastiskt filmland fyllt av filmskapare och skådespelare av högsta klass. Filmområdet går nu igenom stora förändringar. Vi införde produktionsincitament för film förra mandatperioden och följer regeringens implementation noga. Produktionsincitamenten har varit kraftigt översökta och mer medel bör tillföras för att säkerställa att Sverige fortsätter vara konkurrenskraftigt som filmland. Vi vill att ytterligare 50 miljoner kronor ska avsättas för ändamålet under 2023.

Det ekonomiska läget

Hög inflation och lågkonjunktur

Det ekonomiska läget präglas av den höga inflationen och att Sverige går in i en lågkonjunktur. De snabba prisökningarna minskar hushållens köpkraft vilket slår hårdast mot de som har de minsta marginalerna. Inflationen är hög i många länder. Den inflationsimpuls som vi nu ser i Sverige har sin förklaring i faktorer som för Sverige är externa. Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina har lett till höga energipriser. Även priserna på livsmedel och andra råvaror har ökat kraftigt. Europas beroende av fossila

bränslen – i synnerhet gällande rysk fossilgas – har lett till mycket höga elpriser i Sverige. De höga energipriserna har i sig bidragit till inflationen men de har också fått ett bredare genomslag bland konsumentpriserna eftersom höga energipriser också höjer kostnaderna i producentledet.

Ytterligare en faktor som bidragit till den höga inflationen är de flaskhalsproblem som uppstod på ekonomins utbudssida i samband med att flera ekonomier lättade på pandemirelaterade restriktioner under 2022. Efter att mycket av den globala produktionen påverkats av pandemin uppstod det en bristsituation med höga priser som följd inom vissa sektorer. Även problem med leverantörskedjor bidrog till högre kostnader för producenter och konsumenter. Centralbanker världen över har stramat åt penningpolitiken för att få ned inflationen. The Federal Reserve i USA har i snabb takt höjt räntan för att få ned efterfrågan i ekonomin. Även Europeiska centralbanken (ECB) har snabbt höjt sin styrränta. I Sverige har Riksbanken på mindre än ett år höjt styrräntan från 0 procent till 3,5 procent för att få ned inflationen till inflationsmålet på två procent. Detta ökar kostnaderna för lånefinansierade investeringar och höjer lånekostnaderna för hushållen vilket ytterligare bidrar till att sänka efterfrågan i ekonomin. Att den svenska kronan fallit gentemot euron och dollarn bidrar även det till inflationen via högre importpriser.

Den ekonomiska utvecklingen i Sverige förutspås bli svag framöver. Enligt regeringens prognos kommer den ekonomiska aktiviteten under 2023 att minska med en procent. Det innebär att Sverige förväntas ha den svagaste ekonomiska utvecklingen i EU. På grund av hög skuldsättning och en hög andel rörliga lån är Sveriges hushåll särskilt räntekänsliga. Detta kan delvis förklaras med att räntorna har varit låga under lång tid och snabbt stigande bostadspriser. Regeringens prognos är i linje med andra bedömares prognoser. Snabbt fallande bostadsinvesteringar och ekonomiskt pressade hushåll bidrar till den svaga utvecklingen. Regeringen bedömer att den nuvarande lågkonjunkturen kommer att hålla i sig ända till 2025.

Höga energipriser har bidragit till inflationen

De höga priserna på energi har bidragit till mycket höga elpriser i Sverige och resten av Europa eftersom elmarknaderna inom EU är sammanlänkade. Efter att de svenska elpriserna varit låga under lång tid ökade de snabbt i samband med att Ryssland under slutet av 2021 minskade sina leveranser av fossilgas till Europa och efter Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina i februari 2022. Energipriserna i Europa under den gångna vintern var dock lägre än vad många hade väntat sig. En viktig förklaring till

detta var att vintern var relativt mild vilket minskade uppvärmningsbehovet samt att den kinesiska ekonomin gick på lågvarv på grund av den strikta covid-policyn.

Den kinesiska ekonomin har blivit en allt viktigare spelare på marknaden för naturgas. Under slutet av 2022 övergav Kina sin strikta covid-policy vilket väntas bidra till en större global efterfrågan på fossilgas framöver. Detta är en faktor som kan bidra till högre energipriser även nästa vinter. Under början av april tillkännagav dessutom oljekartellen OPEC att man skulle minska oljeproduktionen för att få upp oljepriset. Även detta bidrar till högre energipriser vilket är ett orosmoln när det gäller inflationsutvecklingen där energipriserna varit drivande. Osäkerheten kring prisutvecklingen när det gäller fossila bränslen och hur de stora producentländer av olja och fossilgas kommer att agera illustrerar tydligt de ekonomiska risker som är förknippade med att vara beroende av fossila bränslen. En minskad förbrukning av fossil energi, investeringar i energieffektivisering och en snabb utbyggnad av svensk energiförsörjning kan i sin tur bidra till att hålla nere energipriserna. Detta skulle även bidra till en dämpad inflation.

Matpriserna har ökat snabbt

En stor del av inflationen har drivits av prisökningar på livsmedel. Enligt SCB har priserna för livsmedel ökat med runt 20 procent på bara ett år. Denna prisökningstakt är historiskt hög. Livsmedel som kan kategoriseras som basvaror tillhör de som har ökat mest i pris. Ägg, mejeriprodukter som smör och mjölk samt fetter har ökat mer i pris än många andra varukategorier. En del av den kraftiga prisökningen kan förklaras med att de högre energipriserna har lett till högre kostnader för producenterna. Svenska matpriser har dock ökat mer än i de andra nordiska länderna. Konkurrensverket har tidigare pekat ut livsmedelsmarknaden som en oligopolmarknad vilket innebär risker för bristande konkurrens och ett prissättningsbeteende som går ut över konsumenten. Flera bedömare har pekat på risken för att handlarna passar på att höja priserna mer än vad som är motiverat av de ökade kostnaderna i producentledet. Även ECB har pekat på att inflationen drivits på av företag som passat på att öka sina marginaler i sektorer där det uppstått utbudsbrist.

Extremväder och klimatförändringar bidrar till inflation

Klimatförändringarna har inte varit den huvudsakliga faktorn bakom den inflationsimpuls som träffat en stor del av världsekonomin, men de extremväder som inträffar allt oftare i klimatkrisens spår har bidragit till störningar på ekonomins

utbudssida. Extremväder i Frankrike bidrog exempelvis till minskad kärnkraftsproduktion vilket medförde högre energipriser i Europa. I Tyskland blev vattenståndet i floden Rhen så lågt att det inte längre gick att transportera vissa varor på floden. Det pågår en allvarlig torka i Spanien som lett till skyhöga priser på olivolja. Även livsmedelsproduktionen påverkas av extremväder. Mer extremväder kan väntas bidra till en större variation i priser via en mängd olika kanaler. I takt med att klimatförändringarna förvärras kan denna typ av problem väntas bli allt allvarligare i frånvaron av anpassningsåtgärder.

Inflationen förväntas sjunka framöver

Den övergripande trenden i nuläget är att lägre energipriser bidrar till en lägre inflationstakt. Detta bidrar till en lägre inflation direkt via lägre kostnader för energikonsumtion men bör också dämpa inflationen indirekt via lägre producentkostnader. Även de flaskhalsproblem som bidrog till att hålla tillbaka utbudssidan av ekonomin har minskat globalt sett vilket även det bidrar till att dämpa inflationen. Detta i kombination med Riksbankens stramare penningpolitik talar för att inflationen kommer sjunka. I linje med detta väntar sig ekonomiska bedömare att inflationen under 2024 kommer börja närma sig Riksbankens målnivå.

Det finns finanspolitiskt utrymme

I rapporteringen kring den förda finanspolitiken låter det ibland som att regeringen inte har något annat val än att agera ytterst passivt när det gäller stöd till hushåll och välfärden. Konjunkturinstitutet (KI) släppte i december 2022 en rapport där de modellerade effekterna på inflationen av olika typer av finanspolitiska förslag. Att exempelvis stötta hushållen med över 50 miljarder kronor beräknas i KI:s rapport påverka inflationen ytterst marginellt i ett läge med rörliga priser och en aktiv penningpolitisk respons från Riksbanken. Miljöpartiet menar att regeringen hade kunnat bedriva en mer aktiv politik som stöttar hushållen, välfärden och den gröna omställningen. Flera fackförbund har också riktat kritik mot regeringens vårbudget för att vara alltför åtstramande. Bland annat menar Saco att det givet den låga statsskulden finns utrymme att satsa på välfärden, utbildning och den gröna omställningen.

En internationell utblick tyder inte heller på att det finns ett väldigt tydligt samband på finanspolitikens stramhet och inflationsnivån. Trots att Sverige bedrivit en stram finanspolitik har inflationen i Sverige inte varit särskilt låg i en europeisk jämförelse. ECB bedömer exempelvis att det strukturella sparandet i eurozonen var negativt under

2022 med mer än tre procent av BNP, vilket kan jämföras med det svenska strukturella sparandet för 2022 som regeringen uppskattar till noll procent av BNP.

Givet regeringens oro för att underblåsa inflationen hade ett mer träffsäkert elstöd möjliggjort mer riktade satsningar på de hushåll som har det tuffast. De elstöd som betalats ut bidrar även till att öka efterfrågan i ekonomin och kan därmed bidra till ökad inflation precis som andra åtgärder. Att hushållen kompenseras för de extremt höga elpriserna är i sig rimligt, men ett mer träffsäkert stöd med ett takbelopp hade varit att föredra och hade även skapat mer utrymme för andra mer prioriterade åtgärder. Även regeringens skattesänkning för höginkomsttagare i höstbudgeten kan med samma resonemang ha bidragit till att ha ökat efterfrågan i ekonomin.

Arbetslösheten väntas stiga

Arbetslösheten har hittills legat relativt stabil men framöver väntas den öka. Enligt regeringens prognos kommer arbetslösheten under 2023 att stiga till 7,9 procent. 2024 väntas arbetslösheten ligga på 8,3 procent och 8,2 procent under 2025. Inom handeln och byggsektorn väntas en negativ utveckling. Enligt regeringens prognos i vårpropositionen förväntas arbetslösheten fortsatt vara något högre bland kvinnor än bland män. Detta bidrar till den ekonomiska ojämställdheten.

Det är personer som sedan tidigare hade en svag anknytning till arbetsmarknaden som drabbas hårdast av en ökad arbetslöshet. Det är angeläget att se till så att de som är arbetslösa får möjligheten att bygga sina kompetenser under den tid de inte är anställda. Det finns en mängd bristyrken i Sverige och genom att ge fler chansen till utbildning och vidareutbildning kan matchningsproblematiken på arbetsmarknaden minskas.

Mått på välstånd

Vårpropositionen innehåller sedan 2017 ett avsnitt med flera olika välståndsmått för att ge en bredare och mer rättvisande bild av den ekonomiska utvecklingen. Miljöpartiet var drivande i att få in dessa välståndsmått i vårpropositionen. Det traditionella fokuset på bruttonationalprodukt som ett sätt att utvärdera den ekonomiska utvecklingen missar många delar som är viktiga att mäta och utvärdera för att bedöma den ekonomiska utvecklingen. Det är exempelvis viktigt att den ekonomiska politiken även tar klimat, miljö, hälsa och vilka som får ta del av resurser i beaktande.

Miljöpartiet anser att arbetet med välståndsmåtten ska fortsätta utvecklas och att indikatorerna i högre utsträckning ska bidra till att forma den ekonomiska politiken med

ett bredare perspektiv på vad som ökar samhällets välstånd. För att det ska kunna uppnås är det viktigt med uppdaterad statistik av hög kvalitet.

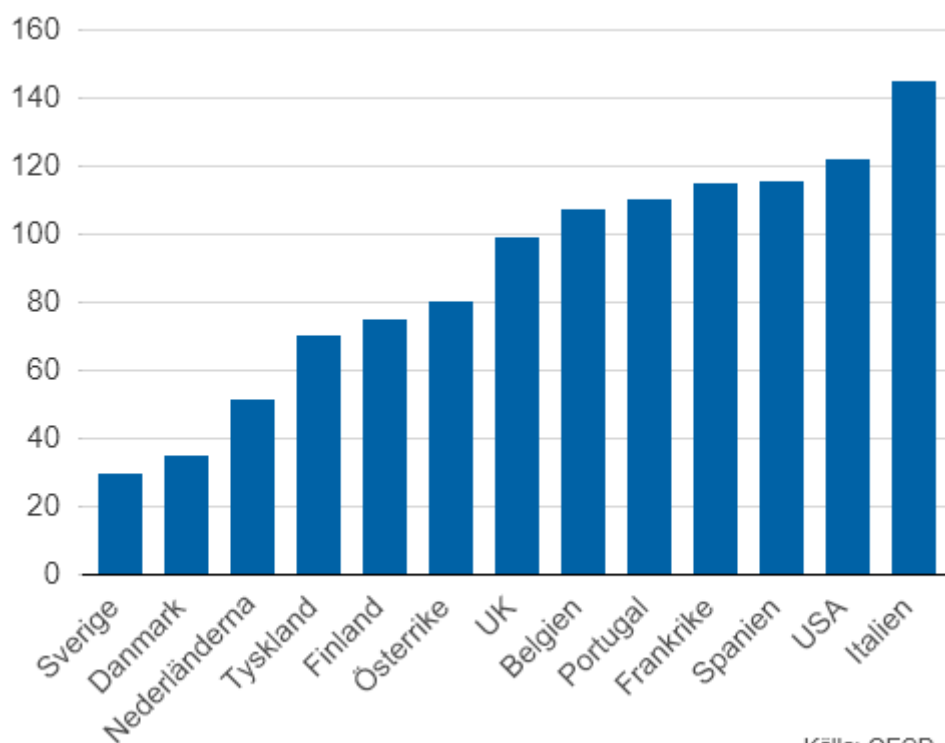
Enligt regeringen förbättrades de flesta ekonomiska välståndsindikatorerna mellan 2021 och 2022. För de miljömässiga indikatorerna är utvecklingen mer oroväckande. Bland annat försämrades luftkvaliteten mellan 2020 och 2021, och utsläppen av växthusgaser ökade 2021 efter att ha sjunkit kraftigt under 2020 – till stor del som en följd av pandemin.

De finanspolitiska och klimatpolitiska ramverken

De offentliga finanserna

Sveriges offentliga finanser är starka. Statens skuld som andel av BNP är enligt Riksgälden den lägsta sedan 1971. Trots att den offentliga sektorn tog ett stort finansiellt ansvar under pandemin för att skydda människors försörjning och hälsa har den offentliga sektorns skuldkvot fortsatt sjunka. Regeringen bedömer att offentlig sektor kommer att gå med underskott både 2023 och 2024, men att den konsoliderade bruttoskulden som andel av BNP kommer att ligga stabilt under samma period för att sedan fortsätta sjunka. Sveriges låga skuldkvot sticker ut i ett internationellt perspektiv.

Offentliga sektorns bruttoskuld, procent av BNP

Källa: OECD

Det klimatpolitiska ramverket

Det klimatpolitiska ramverket antogs av riksdagen 2017. Miljöpartiet var drivande i att få ramverket på plats för att skapa ordning och reda i klimatpolitiken. Ramverket antogs med bred parlamentarisk uppslutning. Ramverket består av klimatlagen, klimatmålen och ett klimatpolitiskt råd. Varje regering har en skyldighet att föra en klimatpolitik som utgår från de klimatmål som riksdagen har antagit och att redovisa arbetet med att nå målen. Det oberoende klimatpolitiska rådets uppgift är att granska klimatpolitiken.

Senast 2045 ska Sverige inte ha några nettoutsläpp av växthusgaser till atmosfären, för att därefter uppnå negativa utsläpp. Utsläppen från inrikes transporter, utom inrikesflyg, ska minska med minst 70 procent år 2030 jämfört med 2010.

I den rapport som Klimatpolitiska rådet överlämnade till regeringen i mars 2023 fick regeringen svidande kritik för sin klimatpolitik. Rådet påpekade att regeringens beslutade och aviserade åtgärder kommer att öka utsläppen och att detta skulle bli första gången på två decennier som förändringar av Sveriges nationella politik bidrar till att öka utsläppen. Detta är allvarlig kritik i ett läge där utsläppen istället måste minska snabbt.

Det finanspolitiska ramverket

Det finanspolitiska ramverket är tänkt att bidra till långsiktiga spelregler i den ekonomiska politiken och består av flera mål och principer, bland annat ett överskottsmål, skuldankare och utgiftstak. Under förra mandatperioden gjordes flera avsteg från praxis som bidrog till att försvaga ramverket. Bland annat drev den dåvarande oppositionen fram ofinansierade utgiftsökningar. Flera bedömare har också kritiserat det finanspolitiska ramverket för att vara omotiverat stramt. Det finanspolitiska ramverket innehåller dessutom inbördes motstridiga principer. Skuldankaret är ett riktmärke som fastställer att offentlig sektors bruttoskuldsättning ska vara 35 procent av BNP på medellång sikt. Samtidigt anger överskottsmålet att den offentliga sektorns sparande ska uppgå till 0,33 procent av BNP över en konjunkturcykel vilket leder till en åtstramande finanspolitik och minskad statsskuld.

I år beräknas bruttoskulden uppgå till 31 procent av BNP och till 2025 beräknar regeringen att bruttoskulden är nere på 27,7 procent av BNP. Om bruttoskulden understiger 30 procent av BNP är regeringen skyldig att lämna en skrivning till

riksdagen för att förklara avvikelserna och hur regeringen ämnar att hantera den. Om regeringen fortsätter följa överskottsmålet kommer den alltså avvika från skuldankaret och tvingas förklara avvikelserna för riksdagen. Detta illustrerar tydligt att det finanspolitiska ramverket inte hänger ihop.

Det finanspolitiska ramverket måste klimatsäkras

Både det klimatpolitiska rådet och det finanspolitiska rådet har i sina rapporter berört frågan om huruvida det finanspolitiska ramverket behöver anpassas för att möjliggöra investeringar som krävs för att vi ska nå klimatmålen inom det klimatpolitiska ramverket. I Finanspolitiska rådets rapport 2022 förs det flera resonemang om huruvida behovet av investeringar i den gröna omställningen motiverar en tidigarelagd revidering av det finanspolitiska ramverket – något som Miljöpartiet har argumenterat för. Rådet skriver bland annat att “behovet av offentligt finansierade klimatpolitiska åtgärder kan därför vara ett skäl för att överväga att ramverket ändras i förtid” samt att klimatomställningen inte beaktades när den parlamentariska kommittén tog fram nuvarande ramverk.

Det klimatpolitiska rådet rekommenderade i sin rapport till regeringen år 2021 att i översynen av det finanspolitiska ramverket inkludera klimatperspektivet i riskanalysen av de offentliga finansernas hållbarhet. Rådet skriver även att en alltför låg nivå på skuldankaret inom det finanspolitiska ramverket kan medföra att Sverige inte investerar tillräckligt mycket för framtida generationer och att denna risk kan visa sig vara minst lika stor eller större än risken för ett otillräckligt sparande. Miljöpartiet anser därför att det finanspolitiska ramverket bör ses över för att skapa utrymme för nödvändiga investeringar i den gröna omställningen inom en grön statlig investeringsbudget under kommande tio år. För den övriga budgeten bör det överdrivet strama överskottsmålet ersättas med ett balansmål för att möjliggöra nödvändiga satsningar på välfärden.

100 miljarder om året till investeringar i den gröna omställningen

Som det Klimatpolitiska rådet påpekade i sin rapport för 2021 är det behäftat med risker att inte viga tillräckligt stort finansiellt utrymme åt investeringar i den gröna omställningen. Sverige har ett ansvar att leva upp till det vi åtog oss när vi skrev på Parisavtalet och att nå de klimatmål vi satt upp inom det klimatpolitiska ramverket. Att gå före i den gröna omställningen och investera i den nödvändiga infrastrukturen för att möjliggöra att Sverige blir ett fossilfritt välfärdsland kommer dessutom innebära en

mängd konkurrensfördelar för svenska arbetstagare och företag. Detta illustreras inte minst av den växande industrin som i norra och västra Sverige.

Miljöpartiet vill därför tillfälligt öka de offentliga investeringarna i klimatomställningen och lånefinansiera dessa för att gynna framtida generationer via en stark industri med fler gröna jobb och företag samtidigt som Sverige minskar sin klimatpåverkan. Dessa investeringar skulle dessutom minska vårt beroende av fossila bränslen från auktoritära stater – något som är förknippat med såväl inflations- som säkerhetsrisker. Att inte tillvarata de möjligheter som den gröna omställningen erbjuder Sverige på grund av ett alltför stramt finanspolitiskt ramverk vore en mycket olycklig samhällsekonomisk prioritering.

Att skapa ett separat för utrymme för investeringar i den gröna omställningen har fördelen att det ger den ekonomiska politiken ökade möjligheter att agera långsiktigt då satsningar på ökad offentlig konsumtion eller skattesänkningar inte automatiskt ställs mot långsiktiga satsningar som bygger grunden för en klimatneutral ekonomi. Det är principiellt stor skillnad på att skapa ett tillfälligt utrymme där den offentliga sektorn tillåts ta på sig ett större ansvar för att möta vår tids ödesfråga och att föreslå permanenta ökade utgifter eller minskade intäkter för den löpande budgeten. Miljöpartiet anser att staten bör investera 100 miljarder om året i den gröna omställningen. Det handlar om investeringar i den nödvändiga infrastrukturen för en fossilfri ekonomi, omställning av industrin och en hållbar miljö.

Bidenadministrationen i USA har sjösatt ett enormt klimat- och energipaket, the Inflation Reduction Act (IRA), som innehåller nästan 400 miljarder dollar i klimat- och energiinvesteringar. Det är glädjande att USA nu också har utvecklat en klimatpolitik värd namnet, men det innebär också att det är än mer brådskande för Sverige att se till att vi erbjuder en klimatpolitik som tillser att det är fortsatt attraktivt att investera här. Annars riskerar vi se att allt fler av de investeringar som kunde hamnat i Sverige istället hamnar i USA eller i andra länder med regeringar som bedriver en mer progressiv klimatpolitik än den svenska regeringen.

En grön ekonomi

Med ekonomisk politik väljer vi vilket samhälle vi skapar. Vi vill ha en ekonomi som är till för människor och som agerar inom socialt och ekologiskt hållbara ramar. Vi ser att

det finns bättre mått för välfärd och utveckling än bruttonationalprodukten, BNP. Vi verkar för innovativa ekonomiska modeller som stöder ekonomi inom naturens ramar.

Vad som är bra för människors hälsa, frihet, livskvalitet och vår gemensamma miljö ska få styra samhällets utveckling. Det är dessa värden som ska vara styrande för den ekonomiska politiken. Världen ska vara klimatneutral senast 2050 och den förda politiken i Sverige och EU spelar en stor roll för att nå det målet. Ekonomiska styrmedel är avgörande för att vi ska klara av att möta klimatkrisen och hejda miljöförstörelsen. Den som förorenar ska betala. Det som är bra ska vara billigt, det som är dåligt ska vara dyrt och det som är riktigt dåligt ska förbjudas. Vi vill gynna den cirkulära ekonomin och ge företag incitament och regleringar som underlättar en hållbar förändring.

Vi ser nu hur kommuner och regioner larmar om deras ekonomiska situation och hur Sveriges Kommuner och Regioner kräver långsiktiga besked om hur statsbidragen till kommunsektorn ska utvecklas. Den budget som regeringen lade fram för 2023 underfinansierade välfärden och garanterade i princip nedskärningar. Vi är kritiska till att regeringen skär ned på ersättningarna till kommuner för flyktingmottagande. Vi behöver istället stärka kommunernas och regionernas ekonomi. Plånbokens storlek ska aldrig avgöra din tillgång till vård eller skola. Sverige ligger ofta i topp när länders jämställdhet rankas, men vi har fortfarande långt kvar att gå för att uppnå ett jämställt samhälle. Utbildning och arbete ökar kvinnors trygghet och frihet under hela livet. Miljöpartiets politik ska stärka och snabba på utvecklingen mot ett jämställt samhälle.

Den lågkonjunktur som Sverige nu befinner sig i kommer göra det svårare för många att skaffa och behålla ett jobb. Regeringen prognosticerar att arbetslösheten kommer öka. Unga och nyanlända, särskilt kvinnor, är mest utsatta. Den som förlorat sitt arbete eller har svårt att komma in på arbetsmarknaden ska ha möjlighet att lära sig ett nytt yrke i en bransch där man är efterfrågad och behövd. Enligt beräkningar från LO innebar Tidöpartiernas höstbudget 25 000 färre platser inom vuxenutbildningen för 2023. De medel som regeringen nu tillför i vårbudgeten räcker inte till för att reparera den skada som är skedd. Att arbetstagare får chansen till omställning och kompetensutveckling är avgörande för en rättvis grön omställning. Det är därför väldigt oroväckande att regeringen tar bort satsningen på grön kompetensutveckling i sin vårbudget.

I vårt samhälle idag finns många människor som söker jobb utan att få något, samtidigt som andra jobbar så mycket att de inte orkar ett helt arbetsliv. Att lösa den balansen är en viktig uppgift för politiken. Miljöpartiet förespråkar en kortare arbetsvecka och ökad möjlighet till flexibilitet i form av distansarbete och digitala

möten för de jobb eller arbetsuppgifter där det är möjligt. Efter pandemin är dessa lösningar för ett hållbart arbetsliv mer aktuella än någonsin.

En cirkulär ekonomi inom naturens ramar

Vi vill att de verkliga kostnaderna för att utvinna råvaror och tillverka produkter ska synas på prislappen. Fossila subventioner och utnyttjande av fattiga människor som arbetskraft har alltför länge tillåtit snedvrida marknaden. Staten måste ta en aktiv roll och främja investeringar i klimatsmarta lösningar. Miljöpartiet vill främja investeringar i företag och industrier som minskar utsläppen, men inte i de som ökar dem. Här har Sverige nu en historisk chans.

Intensifiera arbetet med att skapa en cirkulär ekonomi

Vår ekonomi orsakar en betydande miljö- och klimatpåverkan genom de produkter vi konsumerar. Det behövs mer regleringar för att produkter ska gå att återanvända och återvinna. Ansvaret för att ställa om till en ekonomi inom planetens gränser ska inte ligga på individen – alla ska få vara med i den gröna omställningen. Produkters miljö- och klimatpåverkan ska tydligt reflekteras i priset så att det blir lätt och billigt att leva hållbart.

Näringsliv och företagande

Sverige behöver en mångfald av stora och små företag som skapar möjlighet till försörjning och arbetstillfällen och bidrar till livskvalitet och utveckling. Vi vill ge fler företag möjlighet att verka, växa och utvecklas. Svenska företag har inlett klimatomställningen – framtidens hållbara näringsliv har redan börjat ta form. Vi vill uppmuntra, stötta och mana på denna utveckling. Våra svenska företag är avgörande för Sveriges klimatarbete och konkurrenskraft. Klimatomställning, automatisering, den fortsatta digitaliseringen och utvecklingen av artificiell intelligens är möjligheter och utmaningar som staten måste hjälpa såväl företag som arbetstagare med.

En grön industriell revolution

Det pågår en grön industriell revolution i Sverige, där näringslivet investerar för att ställa om från fossila till fossilfria processer och produkter. De investeringar vi nu ser bygger på en tidigare tydlighet från politiken, där riktningen har varit extremt tydlig: Sverige ska ställa om.

Nu befinner vi oss i ett nytt läge. Rysslands invasion av Ukraina och en stigande inflation har försämrat marginalerna för näringslivet som helhet. Dessutom ser vi nu blandade budskap från politiken. Regeringen hävdar att näringslivet fortsatt ska få stöd för sin klimatomställning, samtidigt som Sverigedemokraterna, riksdagsledamöter inom regeringspartierna och opinionsbildare till höger tydligt försöker sabotera industrins omställning. Denna typ av osäkerhet skapar svallvågor inom hela näringslivet. Flera bolag har uttryckt sitt missnöje och hotat med att flytta sina verksamheter till länder där politiken tydligt står bakom näringslivets omställning. Det handlar om miljarder i investeringar och tiotusentals jobb som står på spel. Situationen är extremt allvarlig.

Miljöpartiet har varit starkt bidragande till att skapa förutsättningar för den gröna industrirevolutionen. Vi har stärkt näringslivets investeringar genom Industriklivet och Klimatklivet, vi har stimulerat näringslivet att ta fram färdplaner för fossilfrihet genom Fossilfritt Sverige och det senaste tillskottet av verktyg är de statliga gröna kreditgarantierna. Detta är inte bara bra för att minska utsläppen, utan det stärker även näringslivets konkurrenskraft och bidrar till fler arbetstillfällen och framgångsrika företag. Det utvecklar och tryggar arbetstillfällen i industrin med högt kunskapsinnehåll.

Den gröna industrirevolutionen kräver mycket kapital. För att stärka industrins konkurrenskraft ytterligare vill vi se mer stimulanser för att exempelvis energieffektivisera industrins processer och öka de kapitalintensiva gröna investeringarna. Det saknas resurser på en rad områden och sämre blir det när både höger- och vänsterpartier väljer att minska investeringarna för miljö och klimat i sina budgetförslag. Inom näringslivet är det tvärtom, där finns det i dag en insikt om att den gröna omställningen av samhället är nödvändig och att gröna investeringar kommer att löna sig.

Utbildning och vidareutbildning centralt för klimatomställningen

En bred studie som Svenskt Näringsliv genomfört hos branschorganisationerna visar att utbildning och vidareutbildning är centralt för att möta de kompetensbehov som den gröna industrirevolutionen skapar. Studien visar att tre av fyra branscher bedömer att kompetensbrist riskerar att hindra klimatomställningen samt att insatser krävs för att anställda ska ha rätt kompetens och för att rätt kompetens ska kunna rekryteras.

Omställningen mot en koldioxidfri industri och en elektrifiering inom transportsektorn skapar nya kompetens- och utbildningsbehov för företagen. Kompetens behövs för att bygga vätgasanläggningar och installera solceller, vindkraftverk och

laddinfrastruktur för elbilar. Det behövs experter på batteriteknik och elkraftsingenjörer. Industrin behöver processoperatörer, mekaniker och elektriker med nya kunskaper.

Klimatomställningen ställer höga krav på en väl fungerande kompetensförsörjning. Idag är kompetensbristen i näringslivet utbredd. Sju av tio företag har svårt att hitta rätt kompetens när de anställer. Det behövs ett brett perspektiv på klimatomställning och kompetensförsörjning.

För att svenska företag ska ha möjlighet att driva klimatomställningen är det avgörande att utbildningsutbudet i gymnasieskolan, på yrkesinriktad utbildning inom komvux och i högskolan underlättar näringslivets kompetensförsörjning och att arbetsmarknadens behov i högre grad styr kursutbudet. Det behövs en nationell strategi för kompetensförsörjningen inom naturvetenskap, teknik, ingenjörskap och matematik. Därtill behövs insatser för att ytterligare stimulera forskning, samverkan och utveckling.

Uppmuntra och stärk företagandet

Det är viktigt att slå vakt om den kreativitet och det ansvarstagande som finns bland entreprenörer, uppfinnare och företag och att bejaka finansaktörers vilja att investera i hållbara företag. I Sverige har näringslivsklimatet förbättrats under de senaste decennierna. Miljöpartiet har tillsammans med andra partier från både höger och vänster genomfört förändringar som syftat till att göra det enklare att starta, driva och kapitalisera företag. Att frigöra kraften hos entreprenörer och näringslivet ger en skjuts till den gröna omställningen, till digitaliseringen och till en växande tjänstesektor som skapar nya jobb.

Utbildning och vidareutbildning är inte bara centralt för klimatomställningen. I tjänstesektorn vill vi stimulera fler arbetsgivare att investera i personalens kunskap. Digitalisering och AI genomsyrar såväl privat näringsliv som offentlig sektor och kräver nya kunskaper. Personalutbildning är ett av de bästa sätten för företag att anpassa sig till förändringar i omvärlden. Personalens antal och sammansättning ändras inte för att efterfrågan förändras och därför är personalutbildning centralt för omställningsförmågan. Utbildning på företagen har inte minst fördelen att kunskapen kan komma till nytta direkt.

Med Sveriges nya modell för omställning kommer många att kunna omskola sig och byta yrkesinriktning. Det är mycket positivt. Vi vill därutöver möjliggöra för företagen att i högre grad än i dag erbjuda kompetensutveckling till sina medarbetare, genom ett skatteavdrag för utbildningskostnaden.

Socialt ansvarsfullt företagande

Klyftorna mellan människor får inte bli för stora. Vi vill jämna ut klyftorna mellan människor men utan att minska viljan till risktagande och företagande. Det går att skapa ett samhälle som präglas både av jämlikhet och av ett gynnsamt företagsklimat. I dag har vi hundratusentals inskrivna som arbetslösa på Arbetsförmedlingen samtidigt som efterfrågan på kompetens är hög, inom både servicesektorn och industrin. Att rusta människor som saknar anställning till ett nytt jobb genom utbildning är därför en effektiv väg att minska klyftorna.

Samhället behöver ge människor fler chanser. Vi vill skapa fler incitament för arbetsgivare som tar ett stort socialt ansvar genom att anställa personer som står långt ifrån arbetsmarknaden eller som av andra skäl behöver en ny chans. För att minska rekryteringen till kriminella gäng och hålla personer som suttit i fängelse borta från kriminalitet vill vi belöna arbetsgivare som anställer personer som behöver en ny chans med lägre beskattning. Samtidigt ska arbetslösa som får försörjningsstöd stå till arbetsmarknadens förfogande om de kan jobba.

Utökade gröna kreditgarantier

Omställningen kräver att företag kan utforska och investera i nya affärsområden och innovationer. För att kunna göra det behöver politiken göra det tydligt åt vilket håll vi är på väg och se till att risken är begränsad för företagen. Att gå i borgen för hållbara investeringar genom gröna kreditgarantier är ett effektivt sätt för staten att göra detta på. Miljöpartiet tog i regering initiativ till de gröna kreditgarantierna. Nu vill vi utöka dem genom att utöka ramen och sänka den lägre gränsen för investeringarna.

Digitalisering som når alla

Den digitala infrastrukturen är i dag en helt integrerad del av vår infrastruktur. För många företag är det helt avgörande att ha tillgång till snabb internetuppkoppling. Därför behöver det finnas för alla oavsett om man vill starta ett företag i Bjuv, Borlänge eller Bastuträsk. Bredband ska finnas och hålla god hastighet i hela landet. Där nuvarande strategier och politik är otillräckliga behöver ytterligare åtgärder vidtas. De framsteg som görs inom artificiell intelligens ska komma företagen till gagn.

Ett konkurrenskraftigt näringsliv

Det ska vara lätt att starta företag och anställa sina första medarbetare. Vi vill därför permanenta den utökning av växa-stödet som gjorts under pandemin, så att

småföretagare får en tillfälligt nedsatt arbetsgivaravgift för att anställa sina två första medarbetare. Det behöver bli enklare att starta och driva företag. Sverige ligger bra till internationellt vad gäller förutsättningarna att driva företag, men vi ska sikta på den absoluta världstoppen. Klimatomställningen kommer att skapa hundratusentals nya jobb, varav många fortfarande är okända. För att möta den efterfrågan på kompetens som uppstår vill vi satsa mer på kompetensförsörjning för nya gröna jobb.

Jordbruk, skogsbruk, vattenbruk och fiske

Jordbruket, skogsbruket, vattenbruket och fisket behövs för en hållbar försörjning av livsmedel, material och energi och för omställningen till en fossilfri ekonomi. De gröna näringarna är en central del av samhällsekonomin och är avgörande för en levande landsbygd. Samtidigt brådskar omställningen mot ekologisk, långsiktig hållbarhet och en samhällsekonomi som ryms inom planetens gränser, också inom de gröna näringarna. Havens och skogarnas ekosystem är på många sätt i kris, det sker ett överutnyttjande av naturresurserna och bristerna i miljöhänsyn är mycket omfattande och snarare regel än undantag. Det behövs en genomgripande omställning mot hållbara, naturnära brukningsmetoder inom skogsbruket och småskalighet och skonsamma metoder inom fisket. Ekosystemens livskraft måste få sätta ramarna. Miljöpartiet vill öka självförsörjningen av svenskproducerade livsmedel, av baslivsmedel och av grönsaker, frukt och andra vegetabilier. Samtidigt behövs omfattande satsningar på miljöåtgärder inom jordbruket, stärkt biologisk mångfald i hela landet och åtgärder för att öka kolinlagringen och markens bördighet. Det behövs ett utvidgat synsätt på vad marken ska producera per hektar utöver livsmedel, där olika ekosystemtjänster som rent vatten, bördiga jordar och artmångfald måste räknas in.

Genomför Miljömålsberedningens förslag för havsmiljön

Utvecklingen i våra hav är oerhört allvarlig, och tillståndet för ekosystemen i både Östersjön och Västerhavet är på många sätt helt akut. Många fiskarter och andra djur kämpar för sin överlevnad. Torsken har kollapsat och våra kustfiskare får ingen strömning i sina nät längre - hela ekosystemet tappar till ett helt nytt läge. Till det kommer stora problem med miljögifter och övergödning. De kommande åren är kritiska för att vända utvecklingen och återuppbygga ekosystemen igen. Friska hav är också avgörande för hur väl vi lyckas motverka klimatkrisen.

Alla riksdagens partier har lagt ett samlat förslag för haven på regeringens bord - Miljömålsberedningens betänkande Havet och människan. Miljöpartiet i regering avsåg att lägga en proposition på riksdagens bord redan för över ett år sedan, men regeringen har strukit planerna på en havsmiljöproposition under 2023. Det är en kamp mot klockan att rädda haven - en proposition kan inte vänta längre. Miljöpartiet vill återföra de medel regeringen strukit, för att genomföra en havsmiljöproposition.

Omställning till naturnära och hyggesfritt skogsbruk

Ekosystemet i skogen har utarmats och den biologiska mångfalden är i kris. Runt tusen rödlistade arter som lever i skogen är hotade. Skogsvårdslagen behöver revideras för att skogsbruket som helhet ska kunna uppfylla miljömålen. Den behöver också arbetas in i miljöbalken. Ett skogsbruk i samklang med ekosystemen kräver en bred övergång till naturnära och hyggesfria skogsbruksmetoder, vilket kräver utveckling av nya affärsmodeller, ökad rådgivning och stöd till skogsbrukarna.

Klimatanpassning av skogsbruket är centralt för att förebygga exempelvis torka, skogsbränder och översvämningar men också för att bättre kunna hantera klimatförändringarnas effekter och förbättra återväxten. Det behövs en långsiktig, nationell rådgivningskampanj riktad till enskilda skogsägare för att arbeta med klimatanpassning, ökad miljöhänsyn och hyggesfria metoder. Det behövs även omfattande satsningar på återvätning av skogsmark, både för stärkt biologisk mångfald och ökad klimatnytta.

Kunskap om naturen och landskapsplanering

Myndigheternas arbete med landskapsplanering i samverkan med markägarna behöver fördjupas, för att säkra statens ansvar för ekologisk funktionalitet och för att kunna verka för att identifierade områden med värdefull natur skyddas från negativ påverkan. Vi behöver en systematisk, nationell skogsinventering, som ett kunskapsstöd till skogsägarna och ett viktigt verktyg för landskapsplanering. Både fysisk inventering och fjärranalysmetoder kommer att krävas.

Myndigheterna måste ha tillräckliga resurser för ersättning till skogsägare

De kvarvarande resterna naturskogar med höga naturvärden i hela landet måste bevaras och skyddas. Naturen måste sätta ramarna för nyttjandet av skogen. Skogsstyrelsen och Naturvårdsverket måste ha tillräckliga resurser för att betala ut ersättningar till skogsägare för skydd av den fjällnära skogen, men även för andra skogar i hela landet.

Skogsägare ska inte behöva vänta i årtal på besked och utbetalning av pengar; det måste finnas tillräckligt mycket pengar i budgeten.

Totalstopp för industriellt fiske och övergång till hållbara fiskemetoder

Fisket måste bli ekosystembaserat. Trålgränsen för fisket måste omgående flyttas ut till 12 nautiska mil längs hela kusten, inga dispenser ska ges, och ett generellt förbud mot bottentrålning bör införas. Sverige bör verka för att EU tar fram en avvecklingsplan för industriell trålning, och det småskaliga, kustnära fisket ska samtidigt stöttas. Det behövs fortsatta satsningar på övergång till hållbara, skonsamma fiskemetoder.

Ett levande lantbruk i hela landet

Det höga kostnadsläget för många av jordbrukets viktiga insatsvaror har lett till ett allvarligt läge för svenskt lantbruk. Det är viktigt att både stötta lantbruket i det svåra läget och samtidigt fortsätta omställningen till ett fossilfritt lantbruk, med ökad miljö- och klimatnytta. Miljöpartiet vill se ett levande lantbruk i hela Sverige, som säkrar en hög självförsörjning av livsmedel, foder, energi och råvaror. Ett lantbruk där råvaror, energi och tjänster produceras nära konsumenten, där förädlingen i ökad utsträckning sker lokalt och där efterfrågan på svenskproducerade ekologiska livsmedel stadigt ökar. Vi vill att såväl stora som små företag inom de gröna näringarna stimuleras att använda hållbara metoder som stärker biologisk mångfald och andra ekosystemtjänster.

Jordbrukspolitiken har under lång tid varit inriktad på storleksrationalisering. För att kunna ha ett levande lantbruk i hela landet som bidrar till landsbygdsutveckling ur ett bredare perspektiv, ett mer regenerativt jordbruk, ökad självförsörjningsgrad och mindre sårbarhet måste stödet också riktas till små och mellanstora jordbruk.

Ekologiskt jordbruk är på många sätt en spjutspets för ökad hållbarhet inom jordbruket och bidrar till en mängd ekosystemtjänster, använder inga naturfrämmande bekämpningsmedel och minskar därmed belastningen av gifter i mark och dricksvattenresurser. Långsiktiga satsningar på ekologiskt jordbruk är viktigt.

Självförsörjningen av livsmedel behöver öka. Det behövs ökade stöd till grönsaks- och trädgårdsodlingen och ökade stöd till odling av baljväxter. I det svåra ekonomiska läget behövs även kapacitet för fortsatta stöd till djurhållning, för att undvika att lantbruk läggs ned. Nationellt resurscentrum för småskalig livsmedelsförädling, Eldrimner, utgör en viktig motor och pusselbit i arbetet för en levande landsbygd, stärkt lokal förädling och livskraftiga jordbruks- och livsmedelsföretag i hela landet. Det är viktigt att Eldrimner får ett varaktigt och långsiktigt stöd för sin verksamhet.

Ökat klimat- och miljöarbete i lantbruket

Miljöpartiet anser att Sverige fullt ut måste arbeta för att öka klimat- och miljöarbetet i enlighet med EU:s strategi Farm to fork, samt öka stödet till fler miljöåtgärder och till små lantbruk. En betydande del av Sveriges totala klimatutsläpp kommer från jordbruket. Jordbrukssektorn behöver egna klimatmål. Förbrukningen av fossila bränslen är en betydande källa till utsläpp, liksom användning och produktion av konstgödsel.

För att ställa om jordbruket behöver energin i maskiner och transporter komma från biobränslen, vätgas och el. En biopremie för lantbruket bör införas, i enlighet med förslaget i utredningen Vägen till ett fossiloberoende jordbruk (SOU 2021:67). Jordbruket måste bli fossilfritt och självförsörjningen av insatsmedel till jordbruket måste öka. Det handlar bland annat om drivmedel, gödsel och foder. Ett jordbruksavdrag bör införas och nedsättningen av dieselskatten för jordbruket bör tas bort.

Biologisk mångfald och stärkta miljöåtgärder

Omställningen i enlighet med EU:s strategi för jordbruket, Farm to fork, samt strategin för biologisk mångfald och den kommande växtskyddslagen förutsätter ökade satsningar på ekologiskt lantbruk. Finansieringen av olika miljöåtgärder och ökad biologisk mångfald inom jordbruket, samt utveckling och innovation av ekologiska odlingsmetoder, behöver stärkas. Miljöpartiet vill därför öka stödet till miljöåtgärder för stärkt biologisk mångfald. Även ett särskilt stöd för vallodling bör införas.

Naturbetesmarkerna har en avgörande roll för att nå miljömålen för kulturlandskapet. Hävden av naturbetesmarker behöver stöttas, och för att bibehålla och öka i omfattning behöver stödnivåerna öka till full kostnadstäckning, och rådgivning och hjälp till markägare i fråga om naturbetesmarkerna behöver öka. Även fåbodbruken har en otroligt viktig roll för att bevara den genetiska mångfalden hos lantraser, för bevarad hävd, och för den starka kulturella traditionen. Artdatabanken vid SLU behöver en långsiktig finansiering.

En långsiktig strategi för hantering av vattenresursen

Skyddet av dricksvattenresurserna måste stärkas. Det behövs en långsiktig, nationell strategi för hantering av vattenresurser, och den politiska styrningen av vattenförsörjningen måste stärkas. Klimatanpassning måste vara en utgångspunkt. Samverkan och katastrofberedskapen på lokal nivå måste öka. Det behövs satsningar på

att komma åt den samlade och ökande miljöpåverkan på dricksvattnet från en mängd olika föroreningskällor. Arbetet med att reglera blandningar av gifter i miljön, den så kallade cocktaileffekten, måste skyndas på, likaså arbetet med att byta ut farliga kemikalier mot bra alternativ.

Satsning på PFAS-rening av dricksvatten och andra vattenåtgärder

Det behövs en omfattande satsning för att stärka vattenarbetet i hela landet. Behoven av ökade investeringar och reinvesteringar i VA-nätet är mycket omfattande. Det krävs satsningar på avancerad rening som fångar upp miljögifter och läkemedelsrester och på många håll är problemen med PFAS-föroreningar mycket stora. Många kommuner kan inte på egen hand förväntas klara av de investeringar och reinvesteringar i gamla ledningsnät som krävs utan kommer att behöva statligt stöd. Utmaningarna är särskilt stora i många landsbygdskommuner.

Arbetsmarknad

Efter en återhämtning och viss ljusning på arbetsmarknaden efter pandemin, finns nu nya utmaningar kopplade till lågkonjunkturen, inflation, höjda energipriser och konsekvenser av kriget i Ukraina. Arbetsförmedlingen väntar sig att Sverige går in i en lågkonjunktur under 2023 med väntad högre arbetslöshet. Ökningen väntas hållas tillbaka något på grund av bristen på utbildad arbetskraft som betecknas ligga på rekordnivåer, men samtidigt har många arbetsgivare fortfarande svårt att hitta arbetskraft med efterfrågade kompetenser vid rekrytering. Långtidsarbetslösheten har inte blivit mindre och nu befaras den öka än mer, vilket är oroande. Det är angeläget att vi utnyttjar alla de verktyg vi vet fungerar för att förhindra en sådan utveckling.

Det måste till ett betydligt mer aktivt arbete för de som står långt ifrån arbetsmarknaden, framför allt utlandsfödda kvinnor. För dessa grupper är det särskilt viktigt att få individanpassat stöd och det är angeläget att Arbetsförmedlingen har tillräckligt med resurser både för grunduppdraget och personalintensiva insatser. De program som gör skillnad måste kunna fortsätta och vi vill se en utökning av riktade arbetsmarknadsutbildningar, lokala jobbspår och evidensbaserade modeller. Det måste också finnas bättre möjligheter att i realiteten kombinera sfi och arbete eller sfi och yrkesutbildning, för de som behöver, och kvaliteten i SFI behöver bli bättre.

I vårt samhälle idag finns många människor som söker jobb utan att få något, samtidigt som andra jobbar så mycket att de inte orkar ett helt arbetsliv. Att lösa den

balansen är en viktig uppgift för politiken. Miljöpartiet förespråkar en kortare arbetsvecka och att fånga upp de lärdomar som perioden med covid banat vägen för, med ökad möjlighet till flexibilitet, distansarbete och digitala möten för de jobb eller arbetsuppgifter där det är möjligt. Det ska inte bara finnas rätt till heltid, utan även till deltid för de som vill ha kortare arbetstid och tillsammans är dessa lösningar för ett hållbart arbetsliv med fler arbetstillfällen mer aktuella än någonsin.

Miljöpartiet anser att etableringsprocessen i högre utsträckning måste anpassas till individens förmågor och behov. Asylsökande är ingen homogen grupp utan kommer med olika förutsättningar och erfarenheter. Vi tycker att staten måste ta ett större ansvar för etableringsprocessen och göra den mer individanpassad. Den som kan ska redan dag ett erbjudas ett snabbspår till ett yrke i linje med sin förmåga. Den som däremot är i behov av vård eller av andra skäl har en lång väg tillbaka till yrkeslivet måste erbjudas en sammanhållen och anpassad etableringsprocess. Det innebär att etableringsprogrammet, liksom statens ekonomiska ansvar, ska kunna omfatta fyra år. På så sätt ökar möjligheterna till etablering för alla grupper. De ukrainska flyktingarna behöver omedelbart få tillgång till motsvarande stöd som andra i etablering.

Främja arbetsintegrerande företag

Arbetsintegrerande sociala företag spelar en viktig roll i det arbetet genom att skapa jobbtillfällen för grupper som annars har svårt att få tillträde till arbetsmarknaden. Deras potential är idag underutnyttjad, och Miljöpartiet anser att regeringen bör upprätta en handlingsplan för att främja dessa företag och bättre ta tillvara deras kompetens och möjlighet att bidra till att motverka långtidsarbetslösheten.

Fler jobb till funktionsnedsatta

Vi vill se till att fler med funktionsnedsättningar kommer in på den reguljära arbetsmarknaden. Här finns en outnyttjad potential i många människors kompetens. Regioner och kommuner måste gå före och visa vägen för näringslivet. Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan ska få i uppdrag att ge ett förbättrat och fördjupat stöd till personer med olika grad av funktionsnedsättning för att komma ut på arbetsmarknaden. Här ingår även en snabbare och bättre tillgång till arbetshjälpmedel. Ingen ska behöva vara arbetslös för att rätt hjälpmedel inte kommer användaren till del.

Skatter

Med skattepolitiken kan vi styra ekonomisk aktivitet i en mer hållbar riktning. Många av miljöproblemen vi ser idag beror på så kallade negativa externaliteter – problem som uppstår till följd av vår konsumtion men vars kostnad för vårt samhälle inte är inräknat i det pris vi betalar.

Om det vi konsumerar som är dåligt för miljö, klimat och människa fick bära sina faktiska kostnader hade konsumtionen av dessa minskat kraftigt för länge sedan. Vi vill ha ett skattesystem som fasar ut det som är dåligt för miljön men behåller en stabil skattebas för att finansiera vår gemensamma välfärd och samhällsservice. Det som är bra ska ha låg skatt eller subventioneras och det som är dåligt ska ha hög skatt. Det som är riktigt dåligt ska vara förbjudet. Skattesystemet måste ha som mål att uppnå långsiktig hållbarhet.

Det ska inte falla på individen att ha alla kunskaper och att ha råd att fatta hållbara beslut om sin konsumtion. Idag är de hållbara alternativen dyrare för konsumenten och långt ifrån alla har råd att prioritera hållbarhet. Så ska vi inte ha det. Skattesystemet ska bidra till att priset för olika alternativ sänder en tydlig signal om vad som är hållbart och i vilken riktning vi är på väg. Det går att göra. Tack vare system som bonus-malus och elbilspremier ökade andelen elbilar i nybilsförsäljningen lavinartat fram till dess att regeringen och Sverigedemokraterna avskaffade elbilsbonusen. Varje kilometer som körs med en elbil istället för en fossildriven bil innebär minskade utsläpp. Vi vill införa mer skattepolitik som styr om mot hållbarhet och låga utsläpp. Under de senaste tio åren har vi lagt grunden för många sådana system via gröna skatter och cirkulära skattereduktioner. Dessa system vill vi utveckla så att ekonomin blir mer hållbar och det blir lätt för medborgare att leva hållbart.

Ett skattesystem som ställer om Sverige

Vår ekonomi behöver bli mer cirkulär och skatter är ett av våra viktigaste verktyg för att ta oss dit. För att främja återvinning av material vill vi införa en skatt på uttag av jungfruliga material samt ökade skatter på avfall, exempelvis för byggsektorn.

Vi behöver satsa på ett elnät som kan möta våra framtida behov av förnybar elproduktion och lagring. I framtidens elnät behöver flexibilitet och lagring spela betydligt större roll än i dag. Vi vill se en utredning om hur skattesystemet kan användas för att underlätta utvecklingen. Skattesystemet ska även underlätta för ökad produktion av förnybar el, exempelvis genom att göra det mer lönsamt att sätta upp solceller på taket.

Ett skattesystem för hela Sverige

Under vår tid i regering genomförde vi en skattesänkning för boende i glesbygd. Vi vill utvidga denna skattesänkning och se till så att kommuner och regioner ska få en lokal elbonus för att satsa på förnybar elproduktion. Landsbygden ska ha skattemässiga fördelar för att ställa om transportsektorn.

De ekonomiska klyftorna i Sverige har ökat under flera decennier. Den utvecklingen vill vi stoppa och skattesystemet spelar här en nyckelroll. Miljöpartiet vill att den som tjänar mer och äger mer också ska betala mer i skatt.

Under lång tid har löneinkomster beskattats progressivt, medan det på kapitalinkomster inte varit någon progressivitet alls. Effekten blir att klyftorna drar iväg mer och mer, både mellan olika grupper i samhället och mellan könen. Miljöpartiet vill se en större progressivitet också i kapitalskatterna.

Avskaffa funkisskatten

När Moderaterna, Kristdemokraternas och Sverigedemokraternas budgetalternativ för 2022 vann gehör i riksdagen togs skillnaden i beskattning mellan inkomster på arbete och sjuk- och aktivitetsersättning, den så kallade funkisskatten, bort. Samtidigt infördes dock ett jobbskatteavdrag som inte innefattade funktionsnedsatta. Det innebär att den så kallade funkisskatten ändå finns kvar. Denna orättvisa har inte åtgärdats i någon av Tidöpartiernas efterföljande budgetar. Miljöpartiet har sedan länge drivit att skillnad i skatt inte ska bero på omständigheter du själv har svårt att påverka, utan ska utgå från hur mycket du tjänar. Vi vill ta bort den orättvisa skattekliften som nu uppstått igen.

Beredskapsskatt

I breda överenskommelser rustar vi nu upp Sveriges militära och civila försvar. För att inte det ska gå ut över de helt nödvändiga satsningar som måste göras på såväl klimat- och miljö- som välfärdsområdet vill vi införa en beredskapsskatt för höginkomsttagare som betalar den upprustning som nu i snabb takt ska genomföras.

En mer progressiv kapitalbeskattning

Vi vill se ett skattesystem som bidrar till att Sverige håller ihop. Ojämnt fördelade kapitalinkomster ökar klyftorna i samhället. Därför anser vi att det behövs en mer progressiv kapitalbeskattning där de som har väldigt höga inkomster bidrar mer. Vi vill därför att innehav på investeringssparkonton (ISK) ska skattebefrias för innehav upp till

50 000 kronor och att skatten på innehav som överstiger en miljon kronor ska få en högre skatt.

Klimatet, miljön och naturen

Klimat

Den vetenskapliga kunskapen är samlad, gedigen och tydlig: den globala medeltemperaturen stiger i allt snabbare takt och den främsta orsaken är mänsklig aktivitet. Sedan den industriella revolutionen har medeltemperaturen ökat med drygt 1,2 grader. Enbart denna ökning har orsakat omfattande klimatförändringar, framförallt genom att extremväder blivit vanligare. I Sverige är uppvärmningen dubbelt så snabb som det globala genomsnittet. Uppvärmningen går också snabbare i norra Sverige jämfört med de södra delarna av landet. Klimatförändringarna innebär enorma risker för våra ekosystem, och för Sveriges invånare och företag. De allra mest katastrofala konsekvenserna av den globala uppvärmningen går fortfarande att undvika.

Men för detta krävs en plan för att hejda klimatförändringen genom att minska växthusgasutsläppen och genom klimatanpassning minska samhällets sårbarhet inför klimatrelaterade risker. Miljöpartiet vill bygga ett nytt grönt folkhem, där Sveriges klimatarbete är världsledande, där välfärden finns till för alla och där jämlikhet är en självklarhet. Vi vill genomföra en historisk satsning med utgångspunkt i vetenskapen och göra vad som krävs för att nå vår del av Parisavtalet - netto noll utsläpp redan 2035. Detta kräver politiker som vågar satsa stort. För att industrin ska kunna ställa om behövs ett långsiktigt politiskt ledarskap och statliga stöd. Men också investeringar i utbildning, elnät och energiproduktion. Andra företag kommer behöva hjälp med investeringar i nya miljövänliga lastbilar och arbetsmaskiner. Privatpersoner kommer fortsatt behöva hjälp för att köpa eller leasa en elbil.

Offentlig konsumtion

Offentlig sektor ska gå före i omställningen och Sverige bör anta ett mål om att offentlig sektors totala växthusgasutsläpp, inklusive de konsumtionsbaserade, ska nå nära nollutsläpp senast år 2030.

Lagen om offentlig upphandling (LOU) behöver uppdateras med att all offentlig upphandling ska beakta miljöhänsyn och klimatpåverkan, och med att låg klimatpåverkan och resursanvändning blir styrande faktorer.

Klimatsmart mat ska vara norm i offentlig sektor. Det innebär framför allt ökad andel växtbaserad mat, men också mer säsonganpassad mat och mat som transporteras kortare sträckor samt att animaliska livsmedel kommer från djur som betar gräs och inte föds upp på sådant som vi människor kan äta.

Sänk utsläppen från svensk konsumtion utomlands

Miljöpartiet vill se ett genomgripande arbete för att minska utsläppen från konsumtion där rättvisa står i centrum. Utsläppen från konsumtion varierar kraftigt mellan olika grupper i samhället. Det är därför rimligt att exempelvis skatter på lyxkonsumtion ökar mest. Alternativen till klimatskadlig konsumtion måste bli mycket billigare för att inte Sveriges medel- och låginkomsthushåll ska få bära bördan för omställningen.

Satsa mer på naturbaserade klimatåtgärder

Miljö och klimat hänger ihop och det finns flera exempel på åtgärder som både sänker utsläpp och skyddar biologisk mångfald. Våtmarker som dikats ut läcker stora mängder växthusgaser, men dessa läckage kan enkelt stoppas genom att återvåta dessa landområden. Vi vill därför utöka anslagen till återvåtning av våtmarker. Återvåtning av våtmarker är dessutom en effektiv åtgärd för klimatanpassning.

Storsatsning för industrins omställning

Industrin står för ungefär en tredjedel av Sveriges utsläpp. Under våra sju år i regeringen införde vi stora satsningar på industrins omställning. Detta måste nu fortsätta. Vi vill därför kraftigt öka resurserna hos miljöprövande myndigheter och rättsinstanser för att korta handläggningstiden för industriprojekt och elnätsinvesteringar, men också kraftigt öka stöden till industrins omställning, genom Industriklivet, Klimatklivet och ett särskilt program för industrins energieffektivisering.

Klimatanpassning

Klimatförändringarna pågår och temperaturen i Sverige har stigit mer än det globala genomsnittet. Miljöpartiet vill att vi gör allt vi kan för att stoppa den globala uppvärmningen vid 1,5 grader, men vi kommer också att behöva anpassa oss till att klimatet redan förändrats. Vi vill därför se utökade satsningar på klimatanpassning för

att förebygga exempelvis torka, skogsbränder och översvämningar men också för att bättre kunna hantera de effekter som blir av klimatförändringarna.

Energi

Förbränning av fossila bränslen har skapat nästan 80 % av koldioxidutsläppen sedan den industriella revolutionen och är därför den huvudsakliga anledningen till att den globala medeltemperaturen nu stiger i den snabbaste takten någonsin. Vetenskapen har tydligt visat hur en varmare värld påverkar möjligheten till mänskligt liv, säkerhet och välfärd negativt. Trots det använder vi fortfarande fossila bränslen överallt i våra samhällen. Fossila bränslen står idag för över 80 % av energianvändningen globalt.

Problemen med fossila bränslen är dock fler än så. Putins energikrig mot Europa har visat att övergången från det fossila till det förnyelsebara är akut utifrån ett renodlat säkerhetsperspektiv. EU:s beroende av rysk energi har varit en enorm svaghet rent strategiskt eftersom att Putin därmed kunnat använda flödet av framförallt gas som ett påtryckningsmedel. Exportintäkterna från ryska fossila bränslen har dessutom finansierat Putins krig. Ett baserat på förnybara energikällor kompletterat med energilagring är dessutom ett säkert och robust energisystem.

Slutligen handlar det om att skydda hushåll och företag från alltför stora ekonomiska risker. Ingen familj ska behöva lämna hus och hem, och inga företag ska behöva gå i konkurs, på grund av rusande energipriser. Beroendet av fossila bränslen innebär en risk eftersom dess kostnad varierar kraftigt. Dessutom är det ofta billigare att producera el och värme med förnyelsebar eller geotermisk energi än med fossil energi.

För att bli kvitt vårt beroende av fossila bränslen måste vi elektrifiera stora delar av våra samhällen - något som, enligt många bedömare, kommer resultera i att elanvändningen fördubblas till 2035. Detta kräver inte bara en större energiproduktion. Vi behöver också en effektivare användning av energin och ett elnät som kan hantera framtidens utmaningar.

Stötta kommunerna i energiomställningen

För att klara bygget av det nya gröna moderna samhället krävs stora mängder energi. Det förnybara är i dag det överlägset billigaste och snabbaste sättet att öka vår energiproduktion. I dagsläget är många kommuner dock kritiska till att bygga ut vindkraften lokalt. Under 2021 stoppades 78 procent av alla planerade vindkraftverk av kommunerna. Miljöpartiet vill därför införa en lokal elbonus, där staten betalar

kommunerna för sin förnybara elproduktion. Syftet med detta är att kompensera de kommuner som redan i dag drar ett större lass än andra för att ge Sverige den el vi behöver för att klara elektrifieringen, men också för att uppmuntra fler kommuner till att också i framtiden säga ja till ny förnybar elproduktion.

På många platser finns det självklart fullt legitima skäl att motsätta sig byggandet av ny vindkraft. Vindkraftsparker lämpar sig inte överallt. Men ofta drivs lokala politiker till att säga nej på grund av att de fruktar högljudda protester från kommunens medborgare eller andra särintressen. Med vår lokala elbonus får kommunen intäkter som kan användas till viktiga insatser lokalt. Detta förslag betalar kommunerna 10 miljoner kronor för varje producerad terawattimme förnybar el som redan finns på plats och 30 miljoner kronor för varje producerad terawattimme förnybar el för all elproduktion som tillkommer före 2030. De förslag på kompensation som andra partier lyft tidigare är otillräckliga. Vi vill se ett mycket större stöd som skulle kunna förändra acceptansen för vindkraft hos Sveriges kommuner och regioner. Detta skapar förutsättningar för en vindboom och vindkraften kan på så sätt bli en motor för lokal ekonomisk utveckling och välfärd.

Energieffektivisera Sverige

Det snabbaste, billigaste och miljövänligaste sättet att öka tillgången på el är att göra användningen smartare och mer effektiv. En studie visade nyligen att över 800 miljarder kronor kan sparas fram till 2045 genom energieffektiviserande åtgärder i Sverige.

Genom energieffektivisering sparar vi både pengar och el som kan användas till annat, exempelvis elektrifiering av transporter och industri. Vi vill att staten tar upp till 80% av kostnaden för alla åtgärder för både hushåll och företag.

Storsatsa på solenergi

Det pågår en solcellsrevolution i Sverige. Allt fler tak på villor, flerbostadshus och lador får solceller, vilket tydligt visar att människor vill, kan och tjänar på att bidra till omställningen. Det finns dock fortsatt stor potential för solenergi för att både producera el och värma upp våra bostäder och lokaler. Vårt mål är att solenergi går från att vara en marginell till en betydande energikälla i Sverige.

Storsatsa på vätgas

Vätgas kommer att vara ett helt centralt bränsle för samhällets klimatomställning. Jämfört med andra länder håller dock Sverige på att halka efter i utvecklingen av en

vätgasekonomi. Här måste Sverige öka takten. Under vår tid i regering tog vi initiativ till en nationell vätgasstrategi. Det är nu dags att göra verklighet av den. Miljöpartiet föreslår därför bland annat, en utredning som ska ta fram nödvändig lagstiftning för att få vätgasekonomin på rull.

Transporter

Transporter orsakar omkring en tredjedel av utsläppen av koldioxid inom Sverige och försämrar luftkvaliteten i städer och längs trafikleder. Vi kan minska behovet av transporter genom att planera samhället smartare. Pandemin har gett en skjuts åt utvecklingen av digitala lösningar och lett till förändringar i människors beteenden. Styrmedel och politiska beslut kan driva på för mer energismarta lösningar och för att hållbar energi används för godstransporter och resor. Vi välkomnar nya tekniska innovationer som kan förändra beteendemönster och vill att lagstiftningen ska ligga i framkant och anpassas till morgondagens transportsystem. Andelen elbilar i nybilsförsäljningen ökade tidigare snabbt tack vare politiska reformer som elbilspremie och bonus malus-systemet. Med tät och pålitlig kollektivtrafik och med moderna och säkra cykelbanor vill vi ge fler möjligheten att avstå från bilen i vardagen. Vi behöver rusta och bygga ut järnvägen i hela landet.

Fossilfria transporter i hela landet

Vårt samhälle är helt beroende av att transportera varor och människor men ska inte vara beroende av fossila bränslen. Mer transporter behöver därför ske på tåg och till sjöss i stället för på väg. Det som behöver transporteras på väg ska drivas av el, vätgas och biobränslen i stället för bensin och diesel. Vi vill se nationella planer för utbyggnad av laddinfrastruktur, biogas och vätgas. Vi vill även se förbättrad tillgång till laddinfrastruktur för boende i hyresrätter. Sjöfarten och våra hamnar behöver snabba på resan mot fossilfrihet.

Lättare att cykla och åka kollektivt

Om vi ska nå våra klimat- och miljömål måste vi bli mer transporteffektiva. Elbilar är bättre än fossilbilar, men i många situationer är det bästa alternativet att gå, cykla eller åka kollektivt i stället för att åka bil över huvud taget. Vi vill sänka taxorna och bygga ut kollektivtrafik med hög kvalitet och stor kapacitet, bl.a. genom spårtrafik och bussfiler i fler städer. Då kommer statlig medfinansiering att behövas för investeringar

och elskatten för elbussar tas bort. Det ska vara billigare att ta sig till jobbet med kollektivtrafik än bil och de senaste åren har priserna i kollektivtrafiken ökat mer än bränslepriserna. Vi vill införa ett gemensamt kort, Sverigekortet för all kollektivtrafiken i hela landet med ett lågt pris på 499 kronor per månad. De statliga investeringarna i cykelinfrastruktur bör öka. Kollektivtrafikkort ska undantas från förmånsbeskattning. Stadsmiljöavtalen ska förstärkas, för mer och bättre infrastruktur för cykel och kollektivtrafik.

Satsa på järnvägen och sjöfarten

Varustransporter förbrukar mindre energi och skapar mindre utsläpp om de kan transporteras på tåg eller båt. Vi vill därför satsa mer på dessa transportslag. Vi vill snabba på utbyggnaden av nya stambanor i södra Sverige, bygga bort flaskhalsar och satsa på järnväg i hela landet. Resurser till underhåll av järnvägen behöver också öka, för att tågen ska gå i tid. En grön hamnstrategi bör tas fram. Sverige behöver nya isbrytare för att klara omställningen och dessa behöver anslagsfinansieras för att hålla nere kostnaderna för transporter till sjöss.

Flygets utsläpp ska minska

Utsläppen från flyget måste minska. För att minska flygets klimatpåverkan krävs en kombination av minskat resande och omställning till förnybara bränslen, elektrobränslen och elflyg för de flygresor som inte kan ersättas på annat sätt. Därför vill vi minska flygresorna, särskilt de längre resorna, som ger mest klimatpåverkan, samt resorna på sträckor där det finns bra järnväg.

Planera samhället hållbart

Många grundläggande aspekter av vårt transportsystem bestäms när vi bygger transportinfrastrukturen, men också våra bostäder och vår samhällsservice. Vi vill att hållbarhet ska inkluderas i mycket större utsträckning när samhället planeras. Där går det att göra en stor insats för att minska behovet av energi och transporter. Låga energibehov och klimatmål ska premieras. Vi vill ge ett särskilt uppdrag till Trafikverket och andra berörda myndigheter att arbeta för ett mer transportsnålt samhälle samt att ta fram en plan för ökad transporteffektivitet.

Omfattande satsningar på starka ekosystem

De nationella miljömålen, Agenda 2030 och miljölagstiftningen är centrala utgångspunkter i arbetet med att säkra en god miljö som kan fortsätta förse oss med livsviktiga ekosystemtjänster. EU:s gemensamma politik för klimat och miljö är nödvändig för att stärka arbetet med ren luft, rent vatten, biologisk mångfald och klimatomställning i hela EU. Klimat- och miljölagstiftningen behöver på många sätt skärpas och anpassas efter den kunskap vi har idag om klimat- och miljökrisens allvar. Svensk lagstiftning behöver i flera avseenden anpassas efter EU:s miljölagstiftning för att vi ska nå upp till gemensamma miljö- och klimatmål. Existerande globala och regionala miljörelaterade avtal och direktiv behöver fullt ut implementeras, exempelvis konventionen för biologisk mångfald, och EU:s direktiv för arter, habitat och havsmiljö. Den kommande restaureringslagen för EU kommer att bli mycket viktig för att nå de nya globala målen för naturen i Montréalavtalet. Dessutom måste miljö- och klimatskadliga subventioner tas bort omedelbart, och de ekonomiska incitamenten för beteenden med positiv inverkan på klimat och miljö behöver öka.

Omkring en halv till en miljon av planetens drygt åtta miljoner arter riskerar att utrotas inom några årtionden om inte kraftfulla åtgärder vidtas för att hejda den katastrofala utvecklingen. Forskare talar om att vi är inne i den sjätte massutrotningen. Utvecklingen är global, men är tydlig också i Sverige. Orsakerna är förstörda livsmiljöer, exploatering av arter genom fiske-, jord- och skogsbruk, klimatförändringar, invasiva arter och miljöföroreningar.

Tack vare allemansrätten och ett starkt strandskydd får många svenskar möjlighet till naturupplevelser, kunskap om naturen, förbättrad folkhälsa och livskvalitet. Naturupplevelser blir allt viktigare för den växande besöksnäringen. I den politiska debatten ifrågasätts nu den grundlagsskyddade allemansrätten allt oftare, och det är därför viktigt att stärka allemansrätten och öka satsningarna på kunskap om hänsyn och vistelse i naturen.

Skydd och skötsel av värdefull natur

Läget för den biologiska mångfalden i Sverige är på många sätt akut. Runt tusen skogslevande arter är hotade. Ett omfattande problem är bristen på större, sammanhängande områden med höga naturvärden, som är ett krav för många arter. Östersjöns ekosystem står inför en akut kris, och läget i Västerhavet är mycket allvarligt. För att vända artkrisen i skogen, säkra fungerande och motståndskraftiga ekosystem och nå miljömålen krävs därför omfattande satsningar på att bevara och

återskapa värdefulla naturområden för framtiden. Avverkningstakten av värdefulla naturskogar är mycket hög enligt myndigheternas utvärderingar. Trots behovet av stora ekonomiska resurser för att vända trenden drog regeringen ned budgeten för skydd och skötsel av värdefull natur och hotade arter med 70 procent jämfört med förra årets budgetproposition. Neddragningen medför oerhört allvarliga konsekvenser för skyddet av värdefulla skogar och skötselarbetet med värdefull natur och hotade arter.

Konsekvenserna märks redan nu runt om i landet.

Naturvårdsförvaltare vittnar om att den drastiskt minskade budgeten tvingar dem att välja mellan att rädda flerhundraåriga ekar eller slätterängar med hotade blommor, att fortsätta sköta ett område med hotade vildbin eller låta dem försvinna med sämre pollinering som följd, att fullfölja arbetet på ställen där invasiva arter grävts bort, eller låta dem komma tillbaka och låta de senaste årens arbete bli ogjort. Regeringens neddragningar märks redan nu av i värdefulla naturområden runt om i hela landet.

Miljöpartiet vill säkra bevarandet av det sammanhängande bälte av fjällnaturskogar som pekats ut av propositionen Stärkt äganderätt, flexibla skyddsformer och naturvård i skogen (Prop. 2021/22:58), och som Sverige har ett internationellt ansvar att bevara. Även annan värdefull natur över hela landet, som de sista resterna kontinuitetsskogar, behöver ges ett långsiktigt skydd.

Även arbetet med olika åtgärder för värdefull natur som skötsel, åtgärdsprogram för hotade arter och restaurering av förstörda ekosystem, måste säkras. Det behövs omfattande insatser för skötsel av redan skyddade områden. I många områden hotas naturvärdena av igenväxning och av att hävden upphört, det gäller exempelvis många gräsmarker. Det handlar också om fortsatta insatser mot invasiva arter, pollinatörer, och andra satsningar på att stärka den biologiska mångfalden. Det behövs också en förstärkt viltförvaltning och en genetisk förvaltning av vargstammen. Naturbetesmarkerna är oerhört artrika, och skötseln av ängs- och betesmarker och slätterängar har en nyckelroll för att nå miljömålen för kulturlandskapet.

En nationell plan för biologisk mångfald, motsvarande klimathandlingsplanen, måste tas fram.

Det är också fortsatt viktigt att både grundfinansieringen av våra miljövärdande myndigheter säkras, och att denna också tillåts öka för att finansiera nödvändiga satsningar

Bryt inte miljöövervakningens långa tidsserier - upprätthåll ryggraden i svenskt miljöarbete

Regeringens neddragning av miljöövervakning är ett mycket hårt slag mot det svenska miljöarbetet. Miljöövervakningen är själva ryggraden i miljöarbetet, utan miljöövervakningens systematiska arbete med bland annat långa tidsserier är det omöjligt att följa utvecklingen i miljön. Nedskärningarna har varit drastiska, exempelvis har Havs- och vattenmyndighetens arbete skurits ned med 40 procent från förra året. Medel bör därför återföras till miljöövervakningen omedelbart.

Vänd krisen i haven

Utvecklingen i våra hav är oerhört allvarlig, och tillståndet för ekosystemen i både Östersjön och Västerhavet är på många sätt akut. Kommande mandatperiod är kritisk för att vända utvecklingen och återuppbygga ekosystemen igen, och därför behövs omfattande satsningar och en bestående ökning av finansieringen. Även miljöarbetet för vattendrag och sjöar behöver förstärkas, bland annat för att finansiera arbetet med moderna miljövillkor för vattenkraften.

Hav och klimat är två sidor av samma mynt. Ett friskt levande hav är en förutsättning för kolinlagring och motståndskraft mot klimatförändringarna. Kopplingen mellan hav, klimatförändringar och havsförsurning behöver inkluderas i havsmiljöarbetet, och havsmiljöförvaltningen behöver få en större och tydligare roll i klimatarbetet. En ekosystembaserad förvaltningsmodell ska genomsyra allt havsmiljöarbete och hela havspolitikerna, inklusive fisket. En samlad proposition på hela miljömålsberedningens förslag, Havet och människan (SOU 2020:83) bör lämnas av regeringen snarast. Däribland ska en havsmiljölag införas och vara utgångspunkt för havsmiljöarbetet. Likaså brådskar det att införa nya etappmål om skyddade områden.

Åtgärdstakten i vattenmiljöarbetet behöver öka för att nå vattendirektivets mål om god ekologisk och kemisk status. Åtgärdsprogrammen är viktiga verktyg för att nå målen och ändra normerna. Att minska övergödningen är oerhört centralt, inte minst i havsmiljöarbetet. Det behövs också ett helhetsgrepp på sjöfartens påverkan på havsmiljön. Det saknas forskning och kunskap inom flera områden som är väsentliga för att vidta rätt åtgärder för att kunna nå miljömålen Hav i balans samt levande kust och skärgård.

Stärk skyddet av dricksvattenresurserna

Skyddet av dricksvattenresurserna måste stärkas. En långsiktig nationell strategi för hantering av vattenresursen måste tas fram och den politiska styrningen av en hållbar vattenförsörjning måste stärkas. Klimatanpassning måste vara en utgångspunkt. Mer samverkan och ökad katastrofberedskap på lokal nivå måste till. Det kommer att krävas både ekonomiska satsningar och förändrade lagar och regler samt beteendeförändringar. Det behövs bl.a. åtgärds paket och satsningar på att komma åt den samlade och ökande miljöpåverkan på dricksvattnet från en mängd olika föroreningskällor. Arbetet med att reglera blandningar av gifter i miljön, den s.k. cocktaileffekten, måste skyndas på, likaså arbetet med att byta ut farliga kemikalier mot bra alternativ.

Ett giftfritt samhälle

Spridningen av olika gifter i miljön är allt mer omfattande, vilket är ett hot mot både fungerande ekosystem, djur och växter, och alla de tjänster ekosystemen producerar. Det är också ett hot mot människors hälsa, barn är särskilt utsatta för den ökande mängden gifter, de är extra känsliga och på många sätt skyddslösa. Förstärkta insatser krävs för arbetet mot en mängd gifter i miljön. Det handlar bland annat om att förstärka arbetet mot PFAS, läkemedelsrester i dricksvatten och en mängd andra farliga miljögifter. Det behövs kunskapsspridande arbete och olika informationsinsatser för hur farliga ämnen kan bytas ut mot mindre farliga, spridningsvägar i miljön behöver kartläggas och arbetet med att sanera förorenade områden behöver förstärkas. Sverige har en oerhört viktig roll att driva dessa frågor internationellt, och resurser behövs också för att skala upp detta arbete. Ett förstärkt arbete med giftfritt från början är en central del i arbetet för en cirkulär ekonomi.

Alla djur har ett egenvärde och ska bemötas med respekt

Med nyttjandet av djur följer ett moraliskt ansvar. Fortfarande är djurhållningen, särskilt då det gäller s.k. livsmedelsproducerande djur, en kompromiss mellan ekonomiska intressen och djurens behov, där priset för djuren ofta blir mycket högt. Miljöpartiet anser att de djur som vi människor har ansvar för och föder upp ska få leva ett gott liv. Vi vill förbjuda minkfarmer och utöka arbetet med djurfria forskningsmetoder. Vi vill att burhållning av höns får ett slut och att kycklinguppfödningen går över till mer långsamväxande raser. Bedövning av alla djur före slakt ska vara snabb och smärtfri. Metoder som inte lever upp till detta, t.ex. nuvarande elbedövning av slaktkyckling och koldioxidbedövning av grisar och fiskar, ska fasas ut.

Dålig djurhållning skapar allvarliga hälsorisker, i första hand för djur men även för människor. Varje år dör hundratusentals människor av sjukdomar orsakade av bakterier som blivit resistenta mot antibiotika. Missbruk av antibiotika, såsom att antibiotika rutinmässigt används i djuruppfödning i många andra länder, måste stoppas för att minska utvecklingen av antibiotikaresistens.

Genom coronapandemin har en annan stor risk blivit tydlig. Att hålla både vilda och tama djur trångt ihop under stressande förhållanden, tillsammans med många andra arter, innebär stor risk för att olika typer av virus överförs mellan djur och människor.

Varje år drabbas många djur, såväl tama som vilda, av fyrverkerier och smällare. Ibland går det riktigt illa. Hundar som dör av skräck, ston som kastar sina föl, kor som spränger staket och fläker sig på halt underlag och fåglar som ramlar döda från skyn är bara några exempel. Miljöpartiet anser att endast offentliga fyrverkerier ska förekomma och att hantering av smällare, raketer och fyrverkerier ska förbjudas för privatpersoner.

Miljöpartiet anser att Sverige behöver utarbeta en nationell plan för övergång till djurförsöksfri forskning och för att leva upp till EU-direktivets mål om att ersätta djurförsök. Det är angeläget att kompetenscentret för att ersätta, minska och förfina djurförsök på Jordbruksverket, 3R-centret (reduce, replace, refine), får långsiktig och stärkt finansiering.

Ett samhälle där alla människor får växa

Jämställdhet

Trots att Sverige är ett av världens mest jämställda länder har vi fortfarande en lång väg kvar innan vi är ett jämställt land. Miljöpartiet ser att jämställdheten inte kan lösas vid sidan av utan behöver integreras i alla politikområden.

Fortfarande utsätts kvinnor för mäns våld, har lägre inkomster och är sjukskrivna i högre utsträckning än män. Mellan kvinnor och män skiljer det sig uppskattningsvis 3,6 miljoner kronor i livsinkomst, under ett arbetsliv. Det beror bland annat på att kvinnor har lägre löner och att mansdominerade branscher värderas högre än kvinnodominerade, även när hänsyn tas till ansvar och krav. Det beror även på att kvinnor är mer sjukskrivna, får mer ojämlig vård och fortfarande tar ett större ansvar för det obetalda hem- och omsorgsarbetet. Bristen på jämställdhet i familjen börjar ofta när första barnet

föds och kvinnor tar större delen av föräldraledigheten och ansvaret för barnen. För att komma till rätta med de här skillnaderna krävs insatser på flera områden.

Fördubbla antalet pappamånader

Mer jämställt uttag av föräldradagarna är den enskilt viktigaste åtgärden för lika lön oavsett kön, och för att få bukt med det obetalda hem- och omsorgsarbete kvinnor ofta gör idag. En viktig orsak till ojämställdhet i samhället är det ojämna uttaget av föräldraförsäkringen. Kvinnor tar ut en övervägande majoritet av föräldraförsäkringen. Det leder till att kvinnor tar ut fler vab dagar och får lägre lön, mindre ekonomisk frihet och sämre pensioner. Om vi någon gång inom en överskådlig framtid ska uppnå ett jämställt samhälle behöver fördelningen av föräldraledigheten förändras snabbare. Därför vill vi se en dubblering av antalet månader som är reserverade åt respektive förälder, de s.k. pappamånaderna.

Höj lönerna i kvinnodominerade välfärdsyrken

Arbetsmarknaden är ojämställd. I många välfärdsyrken, typiskt sett kvinnodominerade, är lönen alltför låg sett till kvalifikationerna. Pandemin innebar en extrem belastning av vårt välfärdssystem och dess svagheter har blivit högst tydliga. Sjuksköterskor, barnmorskor och flera andra yrken flyr vården på grund av ohållbara villkor. Vi tycker att dessa yrkesgrupper förtjänar mer än applåder. Miljöpartiet föreslår därför en riktad lönesatsning över tio år för att komma till rätta med att dessa högkvalificerade kvinnodominerade yrken är underbetalda.

Satsa på kvinnors arbetsmiljö

Ett hållbart arbetsliv i de kvinnodominerade yrkena inom hälso- och sjukvård samt vård och omsorg är kanske en av våra viktigaste jämställdhetsfrågor. Vi kan inte ha en omsorg och sjukvård som gör personalen sjuk. Det är dags att vi uppvärderar kvinnodominerade yrken genom en systematisk satsning på hållbara villkor och arbetsmiljö för dem som arbetar inom vård- och omsorgsyrken. Vi vill att Arbetsmiljöverket ska kunna utdöma vite även för en dålig psykosocial arbetsmiljö.

Krafttag mot mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer och hedersförtryck

Mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer och hedersförtryck är oacceptabelt. Samhället behöver göra mer för att förhindra det. Landets kvinnojourer och civilsamhället behöver stabil och långsiktig finansiering. De behöver utökade resurser

och möjlighet till mer långsiktig planering. Arbetet mot hedersförtryck ska vara bra och likvärdigt i hela landet. Kvinnor som behöver gömma sig ska få ett starkare skydd. Vi måste vända perspektivet och se till att det är förövaren och inte offret som begränsas. Miljöpartiet vill att kommunerna, i samverkan med regioner och Polismyndigheten, säkerställer att alla, som lämnar en våldsam relation ges en samlad ingång till samhällets stöd – en dörr ut ur våldet. Det ska räcka med en kontakt för att få det stöd som behövs: dokumentation av skador, vittnesmål, personskydd, skyddat boende, traumabehandling, hjälp med barnens situation och skolgång samt insatser från socialtjänsten och vården.

Att leva med skyddade personuppgifter ger ofta negativa ekonomiska konsekvenser för de våldsutsatta kvinnorna, med extra kostnader för dubbla boenden, svårighet att hitta ett nytt arbete, nekad sjukpenning m.m. Detta är fullständigt oacceptabelt. Vi behöver ge dessa kvinnor och barn rimliga förutsättningar för en skälig levnadsstandard. Miljöpartiet vill inrätta ett särskilt stöd för personer som lever med skyddade personuppgifter. Dessa särskilda medel kan sökas av individen och användas för de akuta kostnader som uppstår på grund av den skyddade identiteten.

Att olika typer av våld hör ihop är väl belagt. Sambandet mellan våld mot djur och våld mot partner, barn och äldre är fastlagt. Flera länsstyrelser i landet arbetar med frågan, där Länsstyrelsen i Västmanland har kommit längst. Det arbets sättet behöver spridas över landet till alla länsstyrelser. Det behövs också fler kvinnojourer som kan ta emot djur på sina boenden då den utsatte i ett våldsamt förhållande ofta inte vill lämna våldsutövaren eftersom våld mot djuret, eller hot om våld mot djuret, ofta används som utpressning för att den våldsutsatte inte ska våga lämna förhållandet.

Kultur

Kulturpolitiken ska ha utgångspunkt i den konstnärliga friheten och yttrandefriheten och stimulera en mångfald av kulturella uttryck. Kulturen ska ges förutsättningar, värde och kraft utan att politiken försöker styra dess innehåll eller form. Den fria konsten bryter ny mark och utmanar invanda mönster och föreställningar. Miljöpartiet vill stärka principen om armlängds avstånd och värna och stärka den fria konsten och kulturen.

Coronapandemin slog hårt mot kulturen. Politiken behöver samla kraft för att genomföra en storskalig och långsiktig satsning på kulturens återstart. Vi vill bygga tillbaka ett starkare kulturliv som fler har tillgång till – i hela landet. Vi är kritiska till att regeringen valt att inte förlänga återstartsstöden till kulturlivet och inte heller svara upp

mot behovet av permanenta förstärkningar. I tider av lågkonjunktur behöver politiken visa att kulturen är en grundläggande del av vår gemensamma välfärd som är viktig att värna. I vår återstartsplan för kulturen ligger stärkt stöd såväl för fria aktörer och ideellt drivna kulturlivet som till offentliga aktörer och regional kultur. Vi avsätter också medel för att säkra Musikaliska kvarteret på Nybrokajen.

Kulturskapares ekonomiska och sociala villkor behöver förbättras och upphovsrätten moderniseras. Villkoren för kreativa och kulturella näringar behöver stärkas och kulturens finansiering breddas och stärkas. Miljöpartiet vill införa möjlighet till avdrag för investeringar i och sponsring av kultur. Produktionsincitamenten för film är kraftigt översökta, därför förstärker vi finanseringen med start hösten 2023.

Sverige är ett fantastiskt filmland fyllt av filmskapare och skådespelare av högsta klass. Filmområdet går nu igenom stora förändringar. Miljöpartiet införde produktionsincitament för film förra mandatperioden och följer regeringens implementation noga. Produktionsincitamenten har varit kraftigt översökta och mer medel bör tillföras för att säkerställa att Sverige fortsätter vara konkurrenskraftigt som filmland. Vi vill att ytterligare 50 miljoner kronor ska avsättas för ändamålet under 2023.

Vi vill genomföra ett kulturarvslyft för att öka tillgängligheten till kulturarvet, både genom upprustning av fysiska miljöer och genom en satsning på digitalisering. Digitalisering och vård av kulturarvet är också en beredskapsfråga, vilket kriget i Ukraina gjort smärtsamt tydligt.

Barns kultur ska särskilt värnas. Vi vill satsa på barns kultur i skolan med bemannade skolbibliotek och estetiska ämnen i alla gymnasieprogram. Statens insatser för kulturskolan och folkbiblioteken har varit viktiga, inte minst för att nå nya målgrupper och öka tillgängligheten. Vi vill att stöden ska stärkas och permanentas och utformningen ses över för ökad långsiktighet.

Stödet till folkbildningen värnas och stärks. Att regeringen drog undan de extra medlen till folkhögskolorna och studieförbunden från och med 2023, bland annat för arbetsmarknads- och etableringsinsatser för nyanlända, var mycket beklagligt och har inneburit nedskärningar i en tid då vi snarare behöver satsa mer på olika former av utbildning.

Föreningslivet och civilsamhället är en bärande samhällskraft, inte minst i tider av kris, och bidrar till meningsfullhet, hälsa, integration och demokrati. Lågkonjunkturen och inflationen gör att även civilsamhället har det extra tufft, samtidigt som behovet av deras insatser ökar. Vi skjuter till ytterligare medel till idrotten, friluftslivet, barn- och

ungdomsorganisationerna samt övriga ideella sektorn, med särskilt fokus på insatser som stöttar verksamhet i utanförskapsområdena. Detta är en del av Miljöpartiets permanenta civilsamhällesmiljard som vi vill sjösätta redan nu.

Medier och demokrati

Den svenska demokratin är stark och livskraftig, men vi får aldrig ta den för givet. Vi får aldrig ge upp arbetet för att fler ska engagera sig i demokratin. Fler unga ska få möjlighet att vara med och påverka, och därför bör 16-årsgräns för rösträtt införas, i ett första steg på prov i svenska kommuner. Ett system med nationella medborgarinitiativ bör också inrättas, så att fler kan göra sina röster hörda. Vi är också positiva till flera av Kommittén demokratin 100 års förslag, inklusive att inrätta en nationell demokratifunktion och ge länsstyrelserna ett demokratifrämjande uppdrag. Miljöpartiet vill värna det nya Institutet för mänskliga rättigheter och dessutom se en grundlagsreglering av institutets ledningsform och uppgifter, för att säkerställa institutets långsiktiga existens och oberoende ställning.

Fria medier fyller en oundgänglig funktion i ett demokratiskt samhälle. Alla människor, oavsett var i landet, ska ha tillgång till allsidig nyhetsförmedling av hög kvalitet. Vi vill ytterligare stärka förutsättningarna för oberoende granskande journalistik och fortsätta att bygga bort s.k. vita fläckar, områden med svag journalistisk bevakning. Public services breda uppdrag ska finnas kvar och även steg som stärker public service oberoende ytterligare bör tas, däribland att public service oberoende fastställs i grundlagen. Public service fyller en omistlig funktion för vår demokrati och måste värnas och stärkas i ett modernt medielandskap.

Det fria ordet ska värnas, i Sverige och globalt. Miljöpartiet vill se en ny samlad strategi för ökad motståndskraft mot hot och hat, ett bättre rustat rättsväsende och stöd till opinionsbildare, journalister och andra som utsätts. Vi vill ställa större krav på internetplattformar och skärpa straffen när journalister och andra som utövar sin yttrandefrihet utsätts. Arbetet mot antidemokratiska och våldsbejakande aktörer behöver stärkas.

Idrott

Föreningslivet är en bärande samhällskraft. Vi vill förenkla för ideella organisationer så att det blir lätt för människor att ge av sin fritid till det gemensamma. Stöd och villkor för det demokratiska föreningslivet ska vara långsiktiga och tydliga.

Idrotten stärker folkhälsan och ger människor ett socialt sammanhang. Det är särskilt viktigt att barn och unga har rättvisa möjligheter att utöva idrott. Vi vill stärka insatserna för att alla barn och unga tidigt i livet ska få möjlighet till rörelse och idrott som ett naturligt inslag i sin uppväxt, i skolan och på fritiden. Ett brett utbud av fritidsaktiviteter är viktigt för att ta vara på alla barns intressen, stärka folkhälsan i alla åldrar och arbeta förebyggande mot segregation och utanförskap. Alla ska kunna delta på sina villkor oavsett bakgrund och funktionsvariation.

Naturen är en viktig plats för oss människor. Vi mår bra av att vara i naturen. Under pandemin blev värdet av närheten till naturen tydligt. Många sökte sig ut i naturen, ofta i närområdet. Friluftslivets förutsättningar behöver säkras och utvecklas så att fler får möjlighet till ett aktivt friluftsliv. Det behövs platser för rörelse, idrott, friluftsliv och övriga föreningslivet – i städer, i mindre orter, på landsbygden och i glesbygd. Tillgången på lokaler och anläggningar ska vara jämställd och jämlik. Vi vill inrätta en särskild fond för att ge kommunerna bättre stöd i planering och byggande av anläggningar. Vi vill att alla ska ha möjlighet att utöva idrott och fritidsintressen på lika villkor. Stöden ska utformas jämställt och det offentliga ska vara en förebild i jämställd sponsring och stöd till elitsatsningar.

Landsbygderna

I Miljöpartiets vision om ett långsiktigt hållbart samhälle har landsbygderna en nyckelroll – ekologiskt, socialt och ekonomiskt. Levande och utvecklade landsbygder är en förutsättning för att vi ska kunna möta framtidens utmaningar. Det handlar om produktion av livsmedel, vatten, biologisk mångfald, energi, turism, kulturlandskap, teknikutveckling och gröna näringar. Vi vill säkerställa goda förutsättningar för människor att bosätta sig, arbeta, leva och driva företag i våra lands- och glesbygder.

I dag finns en obalans mellan stad och landsbygd och det är stor skillnad i tillgång till arbetstillfällen, utbildning, offentlig service, kollektivtrafik, mobiltäckning och bredband. Miljöpartiet vill driva en rättvis landsbygdspolitik som tar hänsyn till de lokala förutsättningarna. Sveriges självförsörjning ska öka och alla människor måste ges möjlighet till delaktighet i samhällsbygget. Vi vill stärka lokal demokrati och lokal förvaltning.

Samhället står inför en stor grön omställning. Klimatomställningen måste vara rättvis.

Ge landsbygderna förutsättningar att bli motorn i klimatomställningen

Hela Sverige behöver ställa om till fossilfrihet. För boende på landsbygden kan det vara dyrare och svårare att ställa om där avstånden till service och handel är långa.

Landsbygderna behöver därför erbjudas stärkt stöd i omställningen. Bilen ska användas där den behövs mest, och där ska man också kunna köra på el. Vi vill bygga 100 000 nya laddstolpar. Elbilsbonusen ska vara högre på landsbygden än i resten av Sverige. En skrotningspremie ska införas för att ge incitament att byta bort de mest energislukande fordonen.

Öka Sveriges och EU:s självförsörjning

Den senaste tidens förändring av säkerhetsläget har med tydlighet visat hur beroende vi är av handel för att tillgodose grundläggande behov i samhället. Samtidigt ser vi att förutsättningarna för jordbrukare att klara sig ekonomiskt blir allt sämre. Miljöpartiet vill att livsmedelsstrategin ska revideras och utvecklas så att inte bara självförsörjningsgraden av livsmedel kan öka utan också självförsörjningsgraden av de resurser som behövs för jordbruket, som energi, gödsel, foder, utsäde, arbetskraft m.m. Satsningen på Eldrimner, centrum för mathantverk, måste utökas. För att främja en robust och resilient livsmedelsförsörjning i hela landet behövs regionala insatser för ökad livsmedelsförädling. Miljöpartiet vill modernisera vattenförsörjningen i hela landet genom ett statligt va-kliv, riktat till små kommuner på landsbygden. Frågan om att minska sårbarheten i jordbruket är inte en fråga enbart för Sverige. Det behövs samlade strategier för att hela EU ska klara av att ersätta den fossila energi och konstgödsel som importerats från Ryssland och Belarus.

Lika rätt, antidiskriminering och nationella minoriteter

Många människor i Sverige drabbas av rasism och främlingsfientlighet i sin vardag. Det har vuxit fram ett debattklimat där fördomar och enskilda personers handlingar läggs till grund för slutsatser och generaliseringar om hela grupper. Rasistiska kommentarer, hot och hat som tidigare endast fördes fram i extrema sammanhang sprids nu dagligen i kommentarsfält i sociala medier. Det är oacceptabelt och måste motverkas så att vi får ett bättre samtalsklimat och ett likvärdigt samhälle för alla.

Lika rättigheter för alla borde vara en självklarhet. För Miljöpartiet är det grundläggande att alla människor ska behandlas lika, oavsett kön, könsidentitet eller

könsuttryck. Oavsett din ålder, var du kommer ifrån, vem du älskar, vad du tror på eller om du har en funktionsnedsättning – allas rätt är lika rätt.

I Sverige har vi ett urfolk, samerna, och ytterligare fyra nationella minoriteter – judar, romer, tornedalingar och sverigefinnar. Det betyder ett särskilt åtagande från samhällets sida att se till att barnen kan lära sig sitt språk i skolan eller att äldre får tala sitt språk när svenskan inte räcker till. Att ha tillgång till sitt språk och sin kultur är en rättighet som ska vara självklar. Vi vill införa nationella minoritetsspråk i skolan, permanenta medlen till språkcentrum, öka finansieringen till kultursatsningar och ge Giron Sámi Teáhter ett nationellt uppdrag. Vi är positiva till utredningen om en tornedalsk kulturinstitution. Vi vill också se kunskapshöjande insatser och inrätta informationscentrum om judar, romer, sverigefinnar och tornedalingar.

Återbördande av samiska kvarlevor och offergåvor

Samerna har rätt till sin kultur och sin historia. Kvarlevor och offergåvor finns i olika samlingar och på museer runt om i landet. Processen för återbegravning och repatriering är komplicerad och kostsam. Det stora problemet med repatriering av såväl samiska kvarlevor som samiska föremål är ekonomiska resurser. Det är orimligt att det samiska folket ska behöva finansiera det staten har tagit ifrån dem under villkor vi aldrig skulle acceptera i dag. Det behöver göras möjligt för även mindre museer att ta emot och tillgängliggöra samiska föremål för en bredare allmänhet. Våren 2022 riktade riksdagen ett tillkännagivande till regeringen om att den bör utreda förutsättningarna för att ta fram ett sammanhållet regelverk för repatriering. Det är viktigt att detta genomförs och att staten tar ett stort ansvar för att finansiera insatserna.

Stärk hbtqi-personers rättigheter

Alla barn ska ha samma rätt till trygghet, möjligheter och respekt, oavsett hur deras familj ser ut. Heteronormen råder fortfarande alltför ofta i familjepolitiken. Vi vill anpassa familjepolitiken så att den blir mer könsneutral och stärka rättigheterna för stjärnfamiljer liksom för hbtqi-personers familjer.

I dag är fortfarande lagstiftningen inte anpassad för transpersoner och icke-binära personer. Det är bedrövligt att regeringen förhalar den nya könstillhörighetslag som utretts noga och vars lagförslag lades fram medan Miljöpartiet ännu var i regering. Lagen behöver verkligen komma på plats. En ny lag skulle vara positivt livsförändrande för transpersoner, i motsats till dagens utdragna processer som ofta innebär att livet sätts på paus och medför ett stort lidande under lång tid. Det ska inte krävas medicinsk

behandling eller utredning för att få sin könsidentitet erkänd juridiskt, detta ska baseras på självbestämmande. Utöver en ny könstillhörighetslag vill Miljöpartiet också införa ett tredje juridiskt kön, så att de som varken identifierar sig som man eller kvinna ska få ett erkännande i juridisk mening.

En stark och trygg välfärd

Folkhälsa och sjukvård

I dag finns stora hälsoskillnader i befolkningen. Var i Sverige du bor, var i världen du är född och vilken utbildningsnivå du har avgör risken för att drabbas av sjukdomar.

Många gånger får kvinnor sämre vård och behandling än män. Det är oacceptabelt.

Personalen inom vården gav allt under coronapandemin och mer därtill. En redan ansträngd vård har fått än mer utmaningar med uppskjuten vård. Stress och personalbrist fortsätter att skapa stora problem. Arbetsvillkoren måste förbättras för att se till att fler vill arbeta inom vården. Bättre stödstrukturer behövs men också tydligare regelverk, inte minst för den digitala utvecklingen som har viktiga bidrag om den används rätt. Vinst ska inte vara drivkraften i vården och gå ut över prioriteringsordningen i hälso- och sjukvårdslagen. De långa köerna till behandling måste bort. Den nära vården måste stärkas och ska vara navet i en framtida sjukvård där patienten sätts i centrum.

Ett permanent lyft för arbetsmiljö och arbetsvillkor i vården

Miljöpartiet vill se ett utökat statligt ansvar och ett permanent stort tillskott för bättre arbetsmiljö och arbetsvillkor för personal i hälso- och sjukvård, vård och omsorg. En mångmiljardsatsning ska årligen vikas för nyanställningar och högre löner. Den återhämtningsbonus som Miljöpartiet medverkat till vill vi utöka. Personalgrupper i vård och äldreomsorg ges utökade möjligheter att söka medel för att testa egna utvecklingsideer för bättre arbetsmiljö, även arbetstidsmodeller. Vi vill också införa en nollvision för arbetsrelaterad ohälsa med vården som första fokusområde.

Förbättra sjukförsäkringen

Sjukförsäkringen måste förbättras och förstärkas. Vi ska alla kunna känna oss säkra på att få stöd från sjukförsäkringen den dag de behöver. Den som drabbas av sjukdom och

inte kan arbeta måste kunna lita på sjukförsäkringen. Sjukdom ska inte vara lika med fattigdom i Sverige. Miljöpartiet anser att det behöver bli möjligt att bli sjukskriven och kunna återgå till arbete i den utsträckning som behövs. Det är inte minst viktigt för bra rehabilitering. Vi vill avskaffa karensdagen.

Miljöpartiet vill på sikt se en annan försäkring där systemen för ersättning vid sjukdom och arbetslöshet slås samman och handhas av en och samma myndighet. Detta för att kunna ge mer individanpassat stöd med ett system som inte är fixerat vid att utreda arbetsförmåga på fyrkantigt vis.

Inflationssäkra ersättningar

Miljöpartiet vill inflationssäkra barnbidraget, underhållsstödet och bostadsbidraget så de inte urholkas när de behövs som mest.

Höjd lägstanivå i sjuk- och aktivitetsersättningen

Miljöpartiet vill höja lägstanivån i sjuk- och aktivitetsersättningen. Idag beskattas sjuk- och aktivitetsersättningen på en högre nivå än motsvarande inkomst från arbete. Denna orättvisa skatteklyfta vill vi ta bort. Den så kallade funkisskatten ska avskaffas.

Tänderna är en del av kroppen

Många människor kan idag inte gå till tandläkaren på grund av de kostnader det medför. Det är oacceptabelt i ett välfärdsland som Sverige att inte tillgängliggöra en god munhälsa för alla. I dag ser vi hur ojämlikhet och klasskillnader gör att människor går med dåliga tänder. Det finns inga goda skäl att särbehandla en del av kroppen i den allmänna sjukförsäkringen. Regeringen har aviserat att de vill se över tandvårdens högkostnadsskydd för att det mer ska efterlikna det högkostnadsskydd som finns för annan vård. Vi vill dock gå ett steg längre för att på allvar jämställa tandvård med övrig vård. Sverige har råd med en god tandvård för alla. Miljöpartiet vill därför att tandvården ska omfattas av samma högkostnadsskydd som all annan sjukvård.

Förbättra villkoren för personer med sällsynta sjukdomar och funktionsnedsättning

Om strukturer och stödsystem inte är tillräckligt bra riskerar ny ohälsa att skapas, helt i onödan. En nationell strategi behövs för personer med sällsynta sjukdomar och situationen för personer med funktionsnedsättning behöver förbättras.

Schablonersättningen för personlig assistans är en nyckel för välfungerande assistans och måste höjas.

Förstärk förlossningsvården

Att man ska kunna föda barn på ett tryggt sätt i hela landet tycker vi är en självklarhet. Det är därför oacceptabelt att förlossningsvården för vissa är otillgänglig och underbemannad. Vi vill se en förstärkning av förlossningsvården med fler vårdmodeller, vårdalternativ och vårdmiljöer. Arbetet mot förlossningsskador måste skalas upp. En del förbättringar är på gång och det är väldigt angeläget att barnmorskor i vården känner tilltro till en förändring och stannar kvar i yrket. Den permanenta riktade satsning för bättre arbetsmiljö och arbetsvillkor för personal i hälso- och sjukvård som vi vill se kommer att förbättra barnmorskors villkor.

Inför en folkhälsolag

Vi vill se ett starkt folkhälsoarbete för en god livskvalitet genom hela livet. Det är viktigt att förebygga ohälsa, både genom att förbättra livsvillkor såsom utbildning och minskade luftföroreningar och genom bättre levnadsvanor. I dag finns stora hälsoskillnader i befolkningen. Var i landet du bor, var i världen du är född och vilken utbildningsnivå du har avgör risken att drabbas av sjukdomar. Många gånger får kvinnor sämre vård och behandling än män. Det är hög tid att Sverige inför en folkhälsolag för att förstärka folkhälsoarbetet och utjämna olikheterna samt tydliggöra de olika beslutsnivåernas ansvarsområden för folkhälsa.

Bättre samordning mellan BVC och socialtjänst

Vi vill stärka det förebyggande arbetet hos alla de samhällsaktörer som tidigt möter barn och unga för att identifiera riskfaktorer och kunna sätta in åtgärder tidigt. Det är viktigt att nå en effektiv samverkan mellan MVC, BVC, förskola, skola och socialtjänst i detta arbete.

Utrota barnfattigdomen

Barnfattigdom är ett av de största samhällsproblemen i Sverige. För att vända utvecklingen vill vi tillsätta en nationell kommission för bekämpning av barnfattigdom. Kommissionen ska utgå från ett barnrättsperspektiv och behandla både trygghetssystemen och kompensatoriska åtgärder direkt riktade till barnen. Vi vill att

barn ska få utrymme att vara delaktiga i processen och att barns åsikter ska beaktas i framtagandet av åtgärder.

Förstärk vårdkompetensrådet

Sedan 2019 finns ett nationellt vårdkompetensråd med uppdrag att långsiktigt samordna, kartlägga och verka för att effektivisera kompetensförsörjning av personal inom vården. De har nyligen fått i uppdrag att ta fram förslag till nationell plan för att förbättra hälso- och sjukvårdens kompetensförsörjning. Det är bra, men vi ser att de även behöver framöver ökade resurser och en ny modell för samverkan så att även yrkes- och professionsorganisationerna involveras i högre grad.

Skola och utbildning

Skolan ska ge alla elever lika goda möjligheter, oavsett var de kommer ifrån, oavsett vilka föräldrar de har och oavsett elevernas styrkor och intressen. Miljöpartiet vill ge skolan mer resurser och se till att resurserna i högre utsträckning fördelas efter behov.

Man ska kunna studera på högskola eller universitet oavsett var man kommer ifrån i samhället och landet. Miljöpartiet vill göra det enklare att ta steget att studera vidare genom att förbättra studenters bostadssituation och ekonomiska trygghet. Vi värnar också om en likvärdig och hög kvalitet i utbildningen på landets alla lärosäten.

Utbildningen behöver stärkas, men det ska inte ske på bekostnad av nödvändiga satsningar på kompetensutveckling för att klara omställningen och möta klimatkrisen.

Nej till vinstutdelande aktiebolag i skolan

Våra skattepengar ska inte gå till aktiebolags vinster. Vinster i välfärden ska stanna i välfärden. Därför hör aktiebolag med vinstsyfte inte hemma i skolan. Miljöpartiet vill att vinster i skolföretag bara ska kunna återinvesteras i verksamheten.

Ett fritt och rättvist skolval

Miljöpartiet vill inrätta ett gemensamt antagningssystem för alla skolor, där ingen ska kunna paxa plats på förhand. Alla barn ska få samma chans att gå i önskad skola, oavsett föräldrarnas inkomst, utbildningsnivå eller adress. För att komma till rätta med problemet att skolor väljer bort vissa elever tror vi att det är nödvändigt med ett gemensamt och transparent system som administreras av Skolverket. Vår utgångspunkt är att eleverna ska kunna välja skola, men skolor ska inte få välja elever.

En bättre skola för alla

Skolan ska vara en inkluderande miljö och ge förutsättningar till alla barn att lära sig. Vi vill bygga ut elevhälsan och se bemannade skolbibliotek på alla skolor. Vi vill även förstärka undervisningen i modersmål, inte minst i de nationella minoritetsspråken.

Jämlikhetsmiljarder till förskolan

Miljöpartiet vill inrätta ett likvärdighetsbidrag för förskolan, liknande det vi redan har drivit igenom för skolan. Fullt utbyggt ska det komma alla förskolor till del men fördelas utifrån ett socioekonomiskt index. Dessa jämlikhetsmiljarder som måste till ska kunna användas till att både anställa fler pedagoger, höja lönerna, erbjuda personalen bättre kompetensutveckling och öka tillgången på specialpedagoger, allt utifrån de lokala behoven.

Alla barn ska ha rätt till fritids

Fritidshemmet är ett viktigt komplement till skolan. Det ger barnet stöd i lärandet och både social och språklig träning. Fritids kan fylla en viktig roll i att stötta de barn som har tuffast förutsättningar att klara skolan. Men de barn som har störst nytta av fritids saknar ofta rätten att gå där. Ett barn med långtidsarbetslösa föräldrar eller som av andra skäl befinner sig i en utsatt miljö riskerar att gå miste om fritidshemmets stöd eftersom det idag enbart är barn vars föräldrar arbetar som har rätt att gå där. Miljöpartiet vill ge alla barn rätt till fritids och samtidigt stärka kvaliteten och likvärdigheten.

Bättre ekonomi för studenter

Den som väljer att plugga vidare ska kunna klara sig ekonomiskt. När Miljöpartiet satt i regeringen drev vi igenom en höjning av studiebidraget med 300 kronor och såg till att studenter med särskilda skäl får sjukskriva sig på deltid. Vi vill jobba vidare för att alla studenter ska omfattas av a-kassa och sjukförsäkring på samma villkor som de som jobbar. Vi vill höja studiemedlen med ytterligare 300 kronor i månaden. Det ska också gälla över sommaren i år för att ge studenter bättre möjligheter att klara de snabbt stigande priserna.

Livslångt lärande

En arbetsmarknad i förändring kräver en utbildnings- och arbetsmarknadspolitik som ger människor goda möjligheter att välja en ny väg i karriären mitt i livet. Utöver det

omställningsstudiestöd som parterna har kommit överens om vill Miljöpartiet utöka antalet studiemedelsberättigade veckor för dem som återvänder till studier senare i livet.

Grönt kompetenslyft

Att ge arbetstagare chansen till utbildning och omställning för att ta de jobb som skapas i den gröna omställningen är en nyckel för en rättvis omställning. Den gröna omställningen kommer skapa många nya jobb och Miljöpartiet vill därför rusta arbetstagare så de kan ta framtidens jobb. Vi ser väldigt allvarligt på att regeringen nu tar bort det gröna kompetenslyftet i ett läge när det verkligen behövs.

Stöd till vuxenutbildning och yrkeshögskolan

Alla behövs på svensk arbetsmarknad. Med hög arbetslöshet och branscher som inte hittar sökande till sina tjänster behövs alla möjligheter att byta yrke eller öka sin kompetens.

Vuxenutbildningen och yrkeshögskolan är bärande komponenter för det livslånga lärandet. Komvux erbjuder SFI, grund- och gymnasieutbildningar till den som behöver stärka sin position på arbetsmarknaden, särskilt viktiga är det olika yrkespaketen som leder till branschcertifieringar. Komvux är också en utbildningsform som öppnar dörren till högre studier.

Yrkeshögskolan erbjuder eftergymnasiala utbildningar över hela landet med nära anknytning till arbetsmarknadens behov och där studenterna i hög grad får jobb direkt efter avslutade studier. Det är en viktig utbildningsform för att motverka kompetensbrist inom viktiga yrkesområden, och det finns potential för utbyggnad.

Bostad

Alla har rätt till en bostad, ett tryggt hem. Miljöpartiets bostadspolitik motverkar segregation och hemlöshet och minskar klimatutsläppen. Bostadsbristen är ett stort problem både för individen och för samhället i stort. Vi vill att det byggs bostäder som kan efterfrågas av fler, inte minst av unga, studenter, äldre och stora familjer. Det befintliga beståndet av bostäder kan också utnyttjas mycket mer effektivt genom att vi gör det lättare för människor att flytta. Den som har för låga inkomster för att efterfråga en bostad på marknadens villkor ska få möjlighet till det genom bostadsbidragssystemet. Bostadsbidraget behöver även vara ett verktyg i arbetet för att undvika att barnfamiljer vräks.

Bygg mer bostäder för fler människor

Bygg mer bostäder till fler genom statliga stöd med särskilt fokus på bra hyresrätter med rimliga hyror. Vi vill införa ett startlån för unga, stimulera byggemskaper och kollektiva boendelösningar, förenkla så att fler kontor kan omvandlas till bostäder och ge statliga lånegarantier till byggande i delar av landet där bostadsmarknaden är svagare. Vi vill även återinföra energieffektiviseringsstödet för flerbostadshus samt återinföra och utveckla investeringsstödet med minimikrav utifrån livscykelperspektiv. Dessa verktyg är inte minst viktiga när lågkonjunkturen leder till ett minskat byggande, för att stärka arbetet med hållbara och energieffektiva bostadsbestånd, samtidigt som arbetsmarknaden för byggsektorn kan fortleva. Samtidigt är det viktigt att möjligheterna stärks för att fortbilda sig till bristyrken för att säkra framtiden inom byggsektorn när arbetsmarknaden sviktar.

Ett tryggt hem

Vi behöver sänka tröskeln till en god bostad så att fler utifrån egen förmåga klarar av att efterfråga en egen bostad. Vi behöver också se till att det i vårt samhälle finns tillfällen den enskilde inte har förutsättningarna. I båda fallen behövs ett nationellt ansvar; det räcker inte med att olika aktörer jobbar vidare på sitt håll. Vi vill ha en nationell strategi som samlar relevanta aktörer likt modellen som finns i Finland. Vi behöver se till att fler kommuner tar sitt bostadsförsörjningsansvar, att boendemodellen Bostad först ges långsiktiga förutsättningar och att man utreder möjligheterna att tillskapa en nationell bostadsstiftelse för dem som riskerar att drabbas av strukturell hemlöshet.

Vi behöver också tillförlitlig statistik som tydligt visar på hur situationen för hemlösa utvecklas över tid. Vi vill att bostadsbidragen blir ändamålsenliga och att de går att söka också som inneboende. Vi vill utreda systemet för boplikt för att unga människor ska kunna bo kvar i turistsamhällen där husen annars blir alltför dyra.

Minska klimatpåverkan från byggsektorn

Byggsektorn står för en femtedel av utsläppen av växthusgaser inom Sverige. Vi vill göra det lättare att bygga fler hus i trä. För att kraftigt minska klimatpåverkan och användningen av nya naturresurser från byggsektorn vill vi sätta bindande krav på minskade utsläpp från byggnadens hela livstid, dvs. under byggtid, användning och rivning. Klimatdeklarationer är bra, men gränsvärden måste införas omgående och de måste utökas så att mer omfattas. Vi vill stimulera såväl småskaligt som storskaligt

återbruk i byggsektorn och vill ställa krav på minskade avfallsmängder vid både rivning och nybyggnation.

Det är samtidigt av stor vikt att våra bostadsområden klimatanpassas för att skydda boende från både översvämningar och värmeböljor, detta gäller inte minst för att skydda våra mest känsliga grupper som äldre och små barn. Att arbeta med att skydda natur och bygga in ekosystemtjänster i den bebyggda miljön är viktiga delar för att öka livskvaliteten, stärka den biologiska mångfalden men även för att öka skyddet mot klimatrelaterade risker är viktiga delar i den miljöpartistiska stadsplaneringen.

Trygghet och rättssäkerhet

Även om det totalt är färre som utsätts för brott har den grova brottsligheten i Sverige blivit mer synlig och påtaglig – inte minst den organiserade brottsligheten och det grova våldet. Vi vill angripa kriminaliteten från två håll. Tryggheten ska öka, brottsbekämpningen måste skärpas och kriminella ska ställas till svars för sina brott. Samtidigt ska vi strypa gängens återväxt genom att satsa på förebyggande arbete där hela samhället involveras.

Införande av visitationszoner är inte ett bra sätt att bekämpa gängens våld. Polisen kan redan visitera alla man behöver. De riskerar istället att underminera polisens förebyggande arbete och riskerar ställa polisen mot hela det hederliga lokalsamhället.

Regeringens satsningar på brottsförebyggande arbete är alldeles för svaga och otillräckliga för att vända utvecklingen med ökat våld i det svenska samhället.

Rätt polis på rätt plats

Polisens kompetens ska användas på ett förnuftigt sätt. Uppgifter som kan utföras av civila handläggare ska inte belasta polisutbildad personal. Vi ser att det behövs mer pengar för att anställa administrativ personal inom polisen. Vi vill därför göra en riktad satsning på detta så länge behovet finns. En sådan satsning ger även bättre förutsättningar för att bygga upp särskild kompetens och inriktning, till exempel hatbrottsutredare och specialister som driver myndighetens utvecklingsarbete mot hatbrott i samspel med organisationer som företräder de särskilt utsatta grupperna.

Insatser för barn i riskzonen för kriminalitet

Kriminalitet stoppas bäst långt innan någon kommit i närheten av att begå brott. En samhällsekonomiskt effektiv åtgärd för att komma till rätta med kriminalitet är att satsa

på sociala insatser för barn som befinner sig i riskzonen. Det finns framgångsrika satsningar såväl i Sverige som utomlands som vi behöver sprida och utveckla, där staten ska vara med och delfinansiera.

Tidiga insatser för föräldrar

Alla barn har rätt till en trygg uppväxt och hemmiljö. Det behövs ökad samverkan mellan förskola, BVC och socialtjänst för att tidigt upptäcka behov och sätta in insatser. Vi vill sprida och utöka den s.k. Rinkebymodellen, där socialtjänsten tillsammans med en barnmorska från BVC gör ett antal hembesök hos förstagångsföräldrar. Det behövs fler hembesök som görs under en längre period. Programmet bör dessutom inkludera förskolepersonal och vårdpersonal.

Förstärk kommunernas brottsförebyggande ansvar

Kommunerna behöver förstärka sitt brottsförebyggande arbete. Samtidigt behöver kommunerna ökade resurser för att arbeta uppsökande för att förebygga brott. Vi behöver skapa lokala samarbeten under ledning av kommunen, där kommunens socialtjänst, skola, polis, civilsamhälle, fritidsverksamhet m.fl. ingår.

Mer stöd till brottsoffer

Den som har utsatts för brott ska möta kompetenta myndigheter och ha en rak väg till brottsskadeersättning. Miljöpartiet vill se över systemet för ersättning och stöd till brottsoffer för att stärka offrets ställning. Detta gäller inte minst unga och de som utsatts för våld i nära relation, sexualbrott och hedersbrott. Vi vill också att staten ska ta ett större ansvar för att driva in skadestånd och brottsskadeersättning, så att brottsoffret kan fokusera på sin rehabilitering. En samlad brottsofferlag behövs så att det blir lättare för brottsoffer, anhöriga och yrkespersoner att förstå vilka rättigheter och möjligheter till stöd som finns.

Slå mot pengarna

Stoppa finansieringen av de kriminella gängerna genom att stärka myndighetssamverkan så att myndigheterna kan slå till mot den organiserade brottslighetens företag från flera håll: svartklubbar och gästarbetarbostäder utan bygglov, restauranger som missköter hygien, skattebrott och varenda spelautomat som saknar tillstånd. Det ska vara dyrt, jobbigt och svårt att vara kriminell.

Ny nationell stödlinje för anhöriga till kriminella

Idag finns verksamheter t.ex. inom vissa kommuner som riktar sig till anhöriga till personer som begår brott eller är i riskzonen för att hamna i gängkriminalitet. Men det finns ingen nationell stödlinje som riktar sig särskilt till den här målgruppen. Det tycker vi behövs för att erbjuda ett likvärdigt stöd över hela landet. Stödlinjen bör ha personal som kan flera språk och möjligheter att ge psykologiskt och praktiskt stöd av olika slag.

Stärk kriminalvården och rehabiliteringen

Vi måste stärka kriminalvårdens kapacitet för att möta behoven och nå bättre behandlingsresultat. Det behövs också en bättre utslussning när straffet är avtjänat och en förstärkt koppling till avhopparverksamheter. Ett nationellt avhopparprogram bör inrättas.

Pension

Befolkningen i Sverige blir allt äldre, vilket ställer högre krav på pensionssystemet. Samtidigt är det tydligt att man inom vissa yrken orkar jobba längre upp i åldrarna, medan man inom andra yrken behöver gå i pension tidigare. Oavsett ska man kunna leva på sin inkomst när man går i pension. Den allmänna pensionen behöver höjas, med fokus på de lägsta pensionerna. Vi vill, utan att höja de totala arbetsgivaravgifterna, höja pensionsavgiften för att höja pensionerna.

Mer jämställda pensioner

Kvinnor har lägre pensioner än män och det är en följd av ett ojämnt arbetsliv. Det är där de långsiktiga insatserna behöver göras. Som en konsekvens av de ojämsllda pensionerna är en stor andel pensionärer med låg inkomst kvinnor. Att höja de lägsta pensionerna är därför en viktig jämställdhetsreform som underlättar livet för många kvinnor med låga inkomster. Miljöpartiet vill att garantitillägget görs om till en permanent höjning av garantipensionerna. Ett sätt att hantera en ojämslld arbetsmarknad som rör på sig för långsamt är att medge möjligheten att skriva över pensionsrätter mellan partner. Vi vill utöka denna rättighet till sambor för att fler ska kunna göra sina pensioner mer jämställda.

Hållbara pensioner

AP-fonderna förvaltar tusentals miljarder kronor, och hur dessa pengar placeras spelar stor roll. Våra pensionspengar ska förvaltas föredömligt och inte bidra till att förstöra miljön, värma upp klimatet eller exploatera människor. Under tiden Miljöpartiet satt i regeringen gjordes kraftiga förbättringar, men vi vill se ytterligare skärpta och enhetliga krav för alla AP-fonderna för att nå längre. Hållbarhet ska vara likställt med kravet på avkastning.

En fredlig och rättvis omvärld

Klimatet, miljöförstörelsen, utrotningen av den biologiska mångfalden, pandemier, krig och konflikter – vår tids stora utmaningar är ofta globala och gränsöverskridande och kräver gemensamma ansträngningar för att stoppas. Det säkerhetspolitiska läget är instabilt och konfliktfyllt och det är oroligt på flera platser i världen.

Rysslands invasion av Ukraina gör att säkerhetsläget försämrats dramatiskt i vårt närområde. Den europeiska säkerhetsordningen är hotad. Ett demokratiskt land i Europa har blivit invaderat av en auktoritär stat som försöker frånta landet sin rätt till frihet och självbestämmande. Putins krigföring har också redan nu resulterat i att miljontals människor tvingats på flykt, antingen inom Ukrainas gränser eller till närliggande länder, däribland Sverige. Vi ser redan hur bränslepriser och matpriser stiger. Ryssland och Ukraina är världens största exportörer av vete, och vi riskerar nu en global svältkatastrof. De länder som drabbas är ofta de som redan är hårt ansatta av konflikter, fattigdom och klimatförändringar, där människor som redan är på gränsen till svält nu drabbas av ännu högre matpriser. Tyvärr ser vi att klyftorna i världen bara ökar nu när ekonomin tar fart igen. Nu mer än någonsin behöver världen kraftsamla för att tillsammans möta utmaningarna.

Utöver att världens välståndsutveckling nu har stannat av är demokratin i världen satt under stark press. En stor del av världens människor lever i dag i länder där demokratin är på tillbakagång. Journalister, politiker och människor som försvarar miljön och mänskliga rättigheter trakasseras, förföljs och mördas. Hets och hat förgiftar samhällsdebatten. Polariseringen ökar. Demokratiska processer undergrävs och de ekonomiska klyftorna ökar. Mänskliga rättigheter, jämställdhet och inte minst sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR) begränsas alltmer.

Samtidigt ser vi hur människor världen över, ofta med kvinnor och unga i främsta ledet, samlas på gatorna och organiserar sig kring gemensamma krav på mer inkludering, mänskliga rättigheter, hejdade klimatförändringar, ansvar från ledare, minskad korruption och mer demokrati.

Vi måste i utrikes- och utvecklingspolitiken möta dessa utmaningar på bästa sätt. Sverige ska vara en internationell röst för demokrati, fred och mänskliga rättigheter. Nu är inte tiden för att backa från våra internationella åtaganden - tvärtom. De globala hållbarhetsmålen i Agenda 2030 och Parisavtalet om klimatet ger politiken vägledning och innehåll. Det är mål vi satt upp tillsammans och som vi måste öka ansträngningarna för att nå.

Fred och säkerhet

Fred och säkerhet skapas främst genom satsningar på demokrati, jämställdhet, jämlikhet, fungerande välfärd och starkt civilsamhälle. Sverige ska vara en internationell röst för demokrati, fred och mänskliga rättigheter. Vi ska bidra till global nedrustning och inte exportera krigsmateriel till krigförande länder, diktaturer eller länder som kränker mänskliga rättigheter.

Rysslands olagliga, folkrättsvidriga, och fullskaliga invasion förändrar dramatiskt ett redan försämrat säkerhetsläge i Europa och innebär ett dramatiskt skifte med långtgående följdverkningar, också för Sverige. Det ryska anfallskriget manifesterar riskerna med auktoritära ledare, militarism och massförstörelsevapen, liksom vikten att omvärlden står enat i sitt försvar för folkrätten, människovärdet och freden. Miljöpartiet stödjer nu en snabbare och mer omfattande återuppbyggnad av såväl det militära som det civila försvaret, än vi tidigare sett behov av. Vi stödjer också att Sverige solidariskt hjälper Ukraina, inte bara med humanitärt bistånd utan också med vapen. Den politik som rör totalförsvar och säkerhet bör förankras i breda överenskommelser.

Säkerhetsutmaningar

Miljöpartiet vill att försvaret ska kunna möta olika typer av hot, Sverige som land behöver bli mer motståndskraftigt. Naturkatastrofer, miljöförstöring, teknologiska katastrofer som härds smältor och cyberattacker är exempel på sådana hot. För att stärka vår motståndskraft vill Miljöpartiet prioritera det civila försvaret, som länge fått stå tillbaka för det militära.

Det militära försvaret

Vi behöver stärka vår militära försvarsförmåga över tid. Det innefattar alla delar som flygvapnet, armén, marinen och de gemensamma förbanden. Det är viktigt att fokusera på uthållighet över tid och att vår försvarsförmåga generellt höjs. Samtidigt är ett väl fungerande militärt försvar helt avhängigt ett väl fungerande civilt försvar. Det civila försvaret har under lång tid varit nedprioriterat och kommer fortfarande ofta i skymundan av det militära försvaret. Miljöpartiet anser därför att det är mycket viktigt att det civila försvaret tillförs mer medel och mer personal.

Satsa på det civila försvaret

Ett starkt civilförsvar ökar motståndskraften och möjligheten att stötta det militära försvaret. Vi vill satsa mer på att bygga upp en stark motståndskraft mot väpnade angrepp såväl som mot pandemier, effekterna av klimatförändringarna och naturkatastrofer. Vi vill också stärka Kustbevakningen.

Inför en civiltjänstgöring

Miljöpartiet de gröna vill att en civilplikt med resiliens-tjänstgöring ska komplettera den militära värnplikten och på så sätt bredda rekryteringen till verksamhet också i det civila försvaret.

Beredskap

I en föränderlig värld behöver samhället ha beredskap för en rad olika händelser. Vi vet inte när eller var effekterna av klimatförändringarna slår till eller när naturkatastrofer eller pandemier inträffar, men vi behöver vara beredda på att möta dem när så sker. Under en längre tid har beredskapen i Sverige monterats ned, och konsekvenserna blev förödande när det nya coronaviruset nådde Sverige. Det vi vill ska stå starkt i en kris måste byggas starkt i vardagen.

Vi behöver ha beredskap för katastrofer i klimatförändringarnas spår, pandemier och andra tänkbara händelser samt en organisering som klarar oväntade händelser. Lagerhållning av kritiska varor, sjukvårdsmateriel bl.a. måste byggas upp igen. För att kunna hålla tillräckligt flexibla och omfattande lager behöver ansvaret för lagerhållningen ligga på nationell nivå och näringslivet behöver involveras.

Vapenexport och ISPs granskning

Sverige ska bidra till militär nedrustning i världen. Sverige ska bidra till militär nedrustning i världen. Dagens regler för vapenexport behöver skärpas så att möjligheten att exportera till diktaturer eller krigförande stater avskaffas eller begränsas mycket kraftigt. Dagens möjligheter till undantag för sådan export måste avskaffas eller begränsas mycket kraftigt. ISP kommer behöva mer resurser för att hantera den ökade mängd ärenden som beror på den ökade efterfrågan på krigmateriel när allt fler länder väljer att rusta upp i spåren av kriget i Ukraina. Även Sveriges medlemskap i Nato och det förändrade säkerhetspolitiska läget i världen kan komma att påverka efterfrågan på svenskt krigsmateriel. Det är av yttersta vikt att ISP kan fortsätta göra en noggrann prövning av bland annat demokratikriteriet, särskilt nu när Sveriges internationella åtaganden öppnar upp för export till länder som tidigare inte varit aktuella. Den svenska vapentillverkningen och vapenexporten får inte urholka arbetet för fred, demokratisering och mänskliga rättigheter.

Nedrustningsfrågor

Svensk forskning om nedrustning och icke-spridning i detta nya säkerhetspolitiska läget måste öka. Ryssland hotar att använda kärnvapen mot Ukraina, och de senaste åren har vi sett hur kemiska vapen använts i krigföring i bland annat Syrien. I och med ett svenskt Natomedlemskap förväntas regeringen ställa sig bakom Natos kärnvapenpolitik. För att väga upp dessa nya hot om användning av kemiska eller nukleära vapen och i ljuset av en eventuellt ny kärnvapenlinje är det nödvändigt att forskning om nedrustning och icke-spridning stärks kraftigt. Vi vill därför se att ökade anslag till Utrikespolitiska institutet, Alva Myrdal-centrum för kärnvapenedrustning, FOI:s CBRN-verksamhet och andra projekt, både i Sverige och utomlands som genomförs på området. Särskilt inom kärnvapen, nedrustningspolitik generellt samt uppföljning kring följdleveranser och användning av artificiell intelligens i vapensystem.

Global utveckling och rättvisa

De senaste decennierna har allt fler människor lyfts ur extrem fattigdom, människors hälsa har förbättrats och fler barn har fått tillgång till utbildning. Coronapandemins konsekvenser för världen har backat denna utveckling flera decennier i många länder. Världen behöver nu gemensamt hitta vägar till utveckling mot en värld som är mer jämlik, jämställd och hållbar.

Grunden till svenskt internationellt utvecklingssamarbete är att förbättra förutsättningarna för människor i fattigdom och förtryck. Det är vad internationell solidaritet innebär.

Miljöpartiet vill ställa skarpare krav på Sveriges och EU:s handelspolitik för att driva på det globala klimatarbetet, bevara biologisk mångfald, främja demokrati och mänskliga rättigheter och minska de globala klyftorna. Det ska vara en konkurrens fördel, inte en nackdel, att bidra till att de globala hållbarhetsmålen nås. Vi vill införa en global, hög, koldioxidskatt.

Mer pengar till det internationella biståndet

Svenska biståndspengar gör stor skillnad för människor runt om i världen. De senaste årens kriser har varit allra tuffast mot redan fattiga länder och det är deras invånare som drabbats hårdast av pandemin och de ökade råvarupriserna. Mer stöd behövs och vi ska ha en biståndsbudget där målet är 1,25 procent av BNI. Genom ökat fokus på sänkta utsläpp och klimatanpassning kan krisberedskapen höjas och nöden lindras. Men i stället för att satsa mer har regeringen aviserat stora avräkningar på biståndet för att istället betala svenska kommuner för mottagande av de som flyr från Ukraina. Det är självklart att vi ska ta emot de som flyr, men lika självklart är det att inte ta de pengarna från biståndet som behövs för att bygga en mer klimatsmart, jämställd, jämlik och fredlig väg. Avräkningarna från biståndet ska minimeras.

Migration och integration

Aldrig förr har så många människor varit på flykt i världen som nu. Miljöpartiets vision är en värld där alla människor har en möjlighet att flytta men ingen tvingas fly. Där är inte i dag. Krig och konflikter ökar när kampen om de otillräckliga resurserna hårdnar. Klimatförändringarna skapar nya orsaker till att människor måste fly. Rätten att söka asyl är en mänsklig rättighet och vi kommer att försvara den. Fler länder behöver ta ett större ansvar för att ta emot flyktingar och vi vill att Sverige tillsammans med andra EU-länder förbinder sig att öka antalet kvotflyktingar och att EU enas om en flyktingpolitik där alla länder hjälps åt med ett solidariskt flyktingmottagande. Människor som kommer till Sverige ska ges rätt att snabbt inkluderas i samhället. När människor som flyttar till Sverige snabbt kan komma i arbete och bidra är det bra, för dem, och det bygger också Sverige starkare som land. Nyanländas rättigheter behöver stärkas, inte begränsas, och barn på flykt behöver särskilt prioriteras.

Höj dagersättningen för asylsökande och rätt till svenskundervisning

Miljöpartiet vill höja dagersättningen för asylsökande. Dagersättningen har inte höjts sedan 1994, samtidigt som hyrorna och priserna på varor har stigit. Dagens ersättning, 71 kronor per dag för en ensamstående vuxen, är orimligt låg. Asylsökande måste ha möjlighet att leva ett drägligt liv under tiden de väntar på beslut. Dagersättningen bör höjas så att den hamnar på samma nivå som riksnormen för försörjningsstöd. Vårt förslag är att dagersättningen räknas upp till nivån för riksnormen. Då skulle exempelvis en ensamstående vuxen i eget boende få cirka 114 kronor per dag i stället för dagens 71 kr. Vi vill också att svenskundervisningen ska sätta igång redan dag ett för asylsökande och att det ska vara möjligt att försörja sig.

Ge dem som flytt från Ukraina möjligheter till ett bra liv i Sverige

Sverige är sämst i Norden på mottagande av ukrainska flyktingar. Miljöpartiet vill att de ukrainare som omfattas av massflyktsdirektivet och har fått tillfälligt uppehållstillstånd ska omfattas av samma regler som asylsökande som beviljas uppehållstillstånd. De ska ha samma rätt till vård. De ska också ha rätt till boende i en kommun och till etableringsinsatser såsom etableringsersättning, svenskundervisning genom Sfi och hjälp med att hitta ett arbete och utbildning. Vi måste se till att människor lär sig svenska. Till skillnad från regeringen vill Miljöpartiet därför att denna målgrupp ska *ha rätt* till Sfi - det ska inte bara vara något som kommunerna *kan* erbjuda. Medel för Sfi ska inte heller dras av från kommunersättningar för flyktingmottagande, som regeringen föreslår.

Återställ antalet kvotflyktingar

UNHCR vädjade den 13 oktober 2022 till länderna i EU om att uppfylla målet om att vidarebosätta 40 000 kvotflyktingar. Över tid har antalet länder i EU som tar emot kvotflyktingar minskat. EU-länderna hade lovat att ta emot drygt 23 000 kvotflyktingar under 2022, men i slutet av augusti hade bara 7 800 fått en fristad i Europa, enligt UNHCR. Samtidigt har antalet flyktingar i världen ökat. Sverige ska fortsätta vara en humanitär stormakt och en förebild för global solidaritet. Regeringen meddelade i sin höstbudgetproposition att den vill minska antalet kvotflyktingar från 5000/år till 900/år, något vi beklagar djupt.

Förläng etableringsprogrammet och stärk nyanlända kvinnors etablering

Människor är olika och har olika förutsättningar. För att skapa bättre förutsättningar för etableringen vill vi därför att det statliga ansvaret för nyanlända förlängs från två till fyra år för att fler ska komma i arbete snabbare och inte ramla ur fungerande program eller tvingas flytta samtidigt som man försöker få fotfäste i Sverige.

Vi vill särskilt stärka nyanlända kvinnors etablering på arbetsmarknaden. Även om Sverige har hög andel kvinnor i arbete bland utrikes födda jämfört med många andra länder, måste vi sikta betydligt högre. Att kunna försörja sig själv ger frihet och egenmakt. Utöver en förlängning av etableringsprogrammet och rätt till barnomsorg under SFI-tiden vill vi att Arbetsförmedlingen får bättre kunskap om nyanlända kvinnors behov och förutsättningar, samt goda verktyg för att möta dessa.

Per Bolund (MP)

Märta Stenevi (MP)

Janine Alm Ericson (MP)

Leila Ali Elmi (MP)

Emma Berginger (MP)

Camilla Hansén (MP)

Daniel Helldén (MP)

Annika Hirvonen (MP)

Marielle Lahti (MP)

Rebecka Le Moine (MP)

Amanda Lind (MP)

Katarina Luhr (MP)

Emma Nohrén (MP)

Jan Riise (MP)

Jacob Risberg (MP)

Malte Roos (MP)

Elin Söderberg (MP)

Ulrika Westerlund (MP)